
Politisk plattform for flertallsregjeringen

utgått av
Arbeiderpartiet,
Sosialistisk Venstreparti
og Senterpartiet

2009 - 2013

Oslo, 7. oktober 2009

Arbeiderpartiet

Omslagsillustrasjon:

Utsnitt av Theodor Kittelsen's: "Langt langt borte saa han noget lyse og glitre"
(NG.M.00546)

Inventarnummer/Inventory nr.: NG.M.00546

Kunstner/Artist: Theodor Kittelsen

Tittel/Title: "Langt langt borte saa han noget lyse og glitre"

Kunstverksinndeling/Object category: Maleri

Teknikk/Technique: Olje på lærret

Fotograf/Photographer: Jacques Lathion

Copyright: Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design/The National Museum of Art,
Architecture and Design

Innledning	2
Kapittel 1: En politikk for fellesskap, verdiskaping og rettferdighet	3
Kapittel 2: Internasjonal politikk	5
Kapittel 3: Den økonomiske politikken.....	14
Kapittel 4: Næringspolitikk	20
Kapittel 5: Samferdsel	27
Kapittel 6: Folkestyre, lokalsamfunn og regionalpolitikk	31
Kapittel 7: Et arbeidsliv med plass til alle	35
Kapittel 8: Sosial rettferdighet.....	38
Kapittel 9: Helse og omsorg	42
Kapittel 10: Barn, utdanning og forskning.....	47
Kapittel 11: Fornyning og utvikling av offentlig sektor	53
Kapittel 12: Norge som miljønasjon.....	55
Kapittel 13: Energipolitikk.....	62
Kapittel 14: Kulturpolitikk	67
Kapittel 15: Et inkluderende Norge.....	69
Kapittel 16: Mer trygghet – mindre kriminalitet.....	73
Kapittel 17: Innvandring og integrering.....	76
Kapittel 18: Kirke-, religions- og livssynspolitikk.....	81

INNLEDNING

17. oktober 2005 ble det utnevnt en regjering utgått fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet. Disse partiene fikk samlet flertall på Stortinget etter valget i 2005. Regjeringens tiltredelseserklæring ble basert på en politisk plattform for perioden 2005 - 2009 framforhandlet på Soria Moria.

Ved stortingsvalget 14. september i år fikk disse partiene fornyet mandat fra velgerne gjennom fortsatt flertall i Stortinget. I tiden 28. september til 7. oktober har representanter for partiene framforhandlet denne politisk plattformen for regjeringens videre arbeid i perioden 2009- 2013.

Soria Moria 7. oktober 2009

Jens Stoltenberg
Arbeiderpartiet

Kristin Halvorsen
Sosialistisk Venstreparti

Liv Signe Navarsete
Senterpartiet

Helga Pedersen
Arbeiderpartiet

Audun Lysbakken
Sosialistisk Venstreparti

Lars Peder Brekk
Senterpartiet

Raymond Johansen
Arbeiderpartiet

Bård Vegar Solhjell
Sosialistisk Venstreparti

Trygve Slagsvold Vedum
Senterpartiet

KAPITTEL 1: EN POLITIKK FOR FELLESSKAP, VERDISKAPING OG RETTFERDIGHET

Regjeringen utgått av Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet vil føre en politikk for fellesskap, verdiskaping og rettferdighet.

Vi vil føre en politikk for arbeid til alle, mer kunnskap og bedre lokal velferd. Vi vil arbeide for å unngå farlige menneskeskapte klimaendringer.

Regjeringen vil føre en politikk som er forankret i et levende folkestyre, en bærekraftig utvikling, et sosialt og samfunnskritisk engasjement, vår nasjonale kulturarv og de humanistiske verdier og ideer.

Vårt mål er å gi alle mennesker i hele landet mulighet til å utvikle sine evner og leve gode og meningsfylte liv. Vår visjon er at vi kan overlate til neste generasjon noe mer verdifullt enn det vi selv overtok.

Vi vil aktivt og offensivt møte både den økonomiske krisen, den internasjonale matkrisen og klimakrisen. Dette er kriser som tydelig har vist at markedet må styres og reguleres. Vi vil bygge på en sterk offentlig sektor og bevisst politisk styring.

Arbeid til alle er et overordnet mål. Vi vil være aktive og nyskapende i næringspolitikken, skape flere grønne arbeidsplasser og satse særskilt på områder hvor vi har spesielle forutsetninger for å være gode. Vi vil bidra aktivt til omstilling i næringslivet og tilrettelegging for nye og framtidsrettede næringer og arbeidsplasser. Vi vil føre en aktiv distrikts- og regionalpolitikk for å legge til rette for likeverdige levekår over hele landet og opprettholde hovedtrekkene i bosetningsmønsteret.

Vi vil satse på Norge som kunnskapssamfunn gjennom utdanning til alle og forskning med høy kvalitet.

Vi vil slå ring om den norske samfunnsmodellen med aktivt folkestyre, høy yrkesdeltakelse, gode offentlige velferdsordninger for alle og et nært samarbeid mellom staten og partene i arbeidslivet. Også framover skal denne samfunnsmodellen være vårt viktigste internasjonale fortrinn.

Vi vil forbedre, forsterke og fornye de offentlige velferdsordningene for at de skal være bærekraftige i en tid hvor særlig de demografiske utfordringene blir store. Bare robuste offentlige løsninger kan over tid være et alternativ til privatisering av velferden.

Regjeringen bygger sitt arbeid på ideen om at alle mennesker er født frie, unike og ukrenkelige. Vi vil gjennom vår politikk bidra til frihet for den enkelte. Sterke fellesskap er den beste grunnmur enkeltmenneskene kan bygge sine livsprosjekter på.

Vår politikk skal reflektere og respektere mangfoldet, samtidig som den skal ta med seg grunnleggende verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon.

Alle skal ha likeverdige muligheter uavhengig av familiebakgrunn, hvor man kommer fra, kjønn, funksjonsevne, religion eller seksuell orientering. Det er grunnleggende positivt at Norge er et flerkulturelt samfunn. Vi vil bekjempe rasisme.

Vi vil føre en politikk som har som mål å gi kvinner og menn like muligheter og reell likestilling. Kvinner og menn skal ha lik lønn for arbeid av lik verdi og like muligheter for å få alle typer arbeid.

Regjeringen vil føre en kulturpolitikk som gir alle tilgang til kulturopplevelser, uavhengig av geografiske og sosiale skiller.

Regjeringen vil føre en politikk for at samenes stilling og rettigheter som urfolk i Norge blir ivaretatt.

Vi vil prioritere fellesskap framfor skatteutt. Det er et mål for oss at de økonomiske forskjellene skal reduseres. Vi vil føre en ansvarlig økonomisk politikk hvor handlingsregelen ligger til grunn. Hvor langt vi kommer i å gjennomføre våre målsettinger avhenger av den økonomiske situasjonen.

Vårt samarbeid bygger på oppslutning om FN og folkeretten, medlemskapet i NATO, EØS-avtalen og at Norge ikke er medlem av EU.

Regjeringen vil bygge videre på de omfattende planene som ble lagt fram i forrige stortingsperiode og de brede forlikene som ble inngått i Stortinget. Vi vil i de kommende fire årene søke å bygge nye forlik som samler et bredere flertall i Stortinget. Regjeringen har politisk vilje til å nå disse målene gjennom politisk styring og partnerskap med alle gode og byggende krefter. Vi vil invitere alle med i dette arbeidet.

KAPITTEL 2: INTERNASJONAL POLITIKK

Ta vare på norske interesser – og gjøre en forskjell internasjonalt

Norsk utenrikspolitikk skal ivareta norske interesser og verdier i en verden i rask forandring. Utenrikspolitikken skal prioritere norske interesser og områder der Norge har forutsetninger for å gjøre en forskjell. Samtidig skal den bidra til å fremme internasjonale fellesgoder og bygge en bedre organisert verden.

Ivaretakelse av norske interesser krever at vi engasjerer oss i nærområdene og i de globale utfordringene knyttet til klima, fattigdom, sult, menneskerettigheter, terrorisme, spredning av smittsomme sykdommer og nedrustning. Hovedlinjene for norsk utenrikspolitikk ligger i St.meld. nr. 15 (2008-2009) ”Interesser, ansvar og muligheter” som fikk bred tilslutning i Stortinget.

Norge skal ta et ansvar utover oss selv. Vi er ett av verdens beste land å bo i. Det forplikter oss til og det er i norsk interesse å bidra til en mer rettferdig verden og til at færre mennesker må leve i ufrihet og nød.

Hovedlinjene i norsk utenrikspolitikk ligger fast, herunder sterk oppslutning om FN og folkeretten, medlemskapet i NATO, EØS-avtalen og at Norge ikke er medlem av EU. Regjeringen vil arbeide for å styrke det nordiske samarbeidet.

Respekt for folkeretten, de universelle menneskerettighetene og fremme av en internasjonal rettsorden ligger til grunn for vår politikk. Det er i norsk interesse at vi har en FN-ledet verdensorden. Derfor vil regjeringen arbeide for å styrke FN og internasjonal rett.

Regjeringen arbeider for en rettferdig verdensorden der konflikter løses med fredelige midler og vil styrke norsk innsats for konfliktforebygging og konfliktløsning. Spredning av atomvåpen er en alvorlig trussel mot internasjonal fred og sikkerhet. Norge skal spille en aktiv rolle som pådriver i det internasjonale arbeidet mot spredning av atomvåpen.

FNs apparat for å støtte opp om forebygging og fredsprosesser bør styrkes. FN har særlige fortrinn i å understøtte stats- og institusjonsbygging. Dette arbeidet skal prioriteres.

Utviklingen i nordområdene og Arktis gir utfordringer og muligheter. Nordområdene forblir derfor regjeringens viktigste strategiske satsingsområde i utenrikspolitikken og skal også bidra til en positiv utvikling i de nordligste områdene.

Svalbard er en sentral del av nordområdene. En fortsatt effektiv og hensiktsmessig forvaltning på Svalbard vil bidra til å styrke og utdype vår tilstedeværelse i nordområdene.

Norge er gjennomgående tjent med utvikling av felles regler og standarder for virksomheten i det europeiske markedet. Der opplegg for slike regler er i direkte strid med norske interesser, skal Norge bruke alle de mulighetene avtaleverket gir oss til å sikre norske interesser. Dersom andre virkemidler strander, vil regjeringen vurdere å bruke reservasjonsretten i EØS-avtalen hvis særlig viktige norske interesser trues av rettsakter som planlegges innlemmet i EØS-avtalen.

Regjeringen vil:

- basere vår nordområdepolitikk på regjeringens nordområdestrategi og "Nye byggesteiner i Nord". Vi vil sikre norsk suverenitetshevdelse, bidra til god ressurs- og miljøforvaltning, lavspenning og sikre full gjennomføring av havretten. Regjeringen legger til grunn at nordområdesatsingen også skal legge vekt på næringsutvikling på land
- følge opp stortingsmeldingen om Svalbard
- arbeide for ett NATO som har fokus både på alliansens kjerneoppgaver og internasjonalt medansvar for fred og sikkerhet. Vi vil engasjere oss aktivt i alliansens arbeid med et nytt strategisk konsept: Vi vil ta initiativ til en diskusjon i NATO om hvordan alliansen kan bidra til å realisere målet om en verden uten atomvåpen gjennom forpliktelser som omfatter alle land. Spørsmålet om atomvåpenenes rolle i alliansen vil være en viktig del av dette arbeidet
- styrke det nordiske samarbeidet om utenriks- og sikkerhetspolitikken
- søke nye internasjonale allianser gjennom økt samarbeid med nye fremvoksende stater som får økt betydning
- føre en aktiv Europa-politikk, jobbe målrettet for å ivareta norske interesser i forhold til EU
- nedsette et forskningsbasert, bredt sammensatt offentlig utvalg som skal foreta en grundig og bredest mulig gjennomgang av EØS-avtalen og konsekvensene av avtalen på alle samfunnsområder
- vil bygge videre på Schengen-samarbeidet
- ikke søke om norsk EU-medlemskap
- støtte opp om en FN-ledet verdensorden, arbeide for reform av FN og FNs sikkerhetsråd
- opprettholde vårt sterke sivile engasjement i Afghanistan. Vi vil bidra til å bygge afghansk kapasitet til egen sikkerhet og utvikling, samt styrke FNs koordinerende rolle. Vi vil opprettholde det militære engasjementet i Afghanistan. I nær dialog med våre allierte, og i lys av utviklingen i

Afghanistan kan det bli aktuelt med en gradvis nedtrapping av vårt militære engasjement

- arbeide for en verden fri for kjernevåpen og andre masseødeleggelsesvåpen gjennom forpliktende avtaler som omfatter alle land. Vi vil mobilisere for å redusere atomvåpenenes rolle gjennom å arbeide for en vellykket tilsynskonferanse i 2010. Dersom denne mislykkes vil vi vurdere en egen konvensjon mot atomvåpen
- styrke Norges politiske bidrag til fredsbygging og utvikling i sårbare stater og til beskyttelse av sivile og respekt for de humanitære prinsippene i væpnet konflikt
- følge opp minekonvensjonen, konvensjonen om klaseammunisjon og styrke innsatsen mot væpnet vold, blant annet ved å bidra til en internasjonal regulering av den ukontrollerte spredningen av våpen og ammunisjon. Vi vil arbeide for en sterkere regulering av handel med, og besittelse av håndvåpen
- styrke arbeidet for arbeidstakeres rettigheter internasjonalt
- aktivt utnytte vårt medlemskap i FNs menneskerettighetsråd, styrke støtten til menneskerettighetsforsvarere og arbeide mot dødsstraff og tortur, fremme ytringsfriheten og bekjempe alle former for diskriminering
- aktivt fremme kampen for likestilling og kvinners rettigheter, med utgangspunkt i sikkerhetsrådsresolusjonene 1325, 1820, 1882 og 1888
- bidra til at utviklingsland kan utvikle fiskeriforvaltning og -kontroll som et ledd i global innsats mot overfiske
- opprettholde og videreutvikle et strengt regelverk for norsk våpeneksport. Regjeringen har som mål å innføre sluttbrukererklæring fra alle land, og arbeide for at dette blir norm i NATO. Vi vil arbeide for at merking og sporingsmekanismer for norske våpen og ammunisjon utbedres, og jobbe for tilsvarende systemer internasjonalt
- styrke samarbeidet med frivillige organisasjoner, forskningsmiljøer og andre som jobber med fred og konfliktløsning

Utviklingspolitikk og menneskerettigheter

Vårt mål med utviklingspolitikken er å bekjempe fattigdom og bidra til å sette flere mennesker i stand til å leve i frihet fra undertrykkelse, nød og uverdige livsforhold. Kampen mot klimaendringer, sult, fattigdom og for retten til økonomisk utvikling, demokrati, menneskerettigheter, mat og bærekraftig utvikling er en hovedoppgave for regjeringen.

Fattigdom er ikke tilfeldig. Den bunner i skjeve maktstrukturer, urettferdig fordeling og diskriminering. Regjeringen vil arbeide for grunnleggende

endringer i globale maktforhold, i allianse med det sivile samfunn. Samtidig er fattige lands ansvar for sin egen situasjon og utvikling avgjørende.

Regjeringen vil styrke fattige lands mulighet og evne til produksjon, handel, å sikre nok mat til egen befolkning, bygging av demokratiske institusjoner og utvikling av offentlige velferdstjenester. Regjeringen vil bidra til at de multilaterale utviklings- og finansinstitusjonene legger økt vekt på offentlig velferdsbygging, miljø, helse og utdanning i sine strategier.

Norge har interesse av å bidra til en mer rettferdig verden. I forrige stortingsperiode nådde vi det historiske målet om at vi skal bruke 1 prosent av BNI på utvikling og bistand. Vi vil fortsette med å målrette bistanden ut ifra hvor vi kan gjøre en forskjell, hvor vi har særlige fortrinn og hvor vi gjennom norsk bistandsinnsats kan utløse andre pengestrømmer som bidrar til utvikling. For oss er bistanden et middel, og ikke et mål i seg selv. Vi vil se norsk utviklingspolitikk i sammenheng med andre politikkområder som bidrar til utvikling. Hovedlinjene for norsk utviklingspolitikk ligger i St. meld nr 13. (2008-2009) ”Klima, Konflikt og Kapital. Norsk utviklingspolitikk i et endret handlingsrom”, og Stortingets behandling av denne.

Regjeringen tar verdens matvarekrise på alvor. Vi vil forsterke innsatsen for å sikre folk rett til mat gjennom handelspolitikken og norsk landbruksbistand.

Bistand- og utviklingssamarbeidet skal være fattigdoms- og kvinnerettet, og utarbeides på mottakernes egne premisser. Helse og utdanning er en avgjørende forutsetning for utvikling og skal prioriteres.

Regjeringen vil:

- at bevilgningene til utviklingssamarbeid skal holdes over 1 prosent av BNI Samtidig skal vi fokusere på bistandens kvalitet
- arbeide for at utviklingsland får større politisk handlingsrom i utforming av nasjonale utviklingsstrategier, og styrke fattige lands kapasitet og mulighet til å fremme sine interesser i IMF, Verdensbanken og WTO. Vi vil videreføre innsatsen for at Verdensbanken og IMF demokratiseres. Utviklingsland må gis langt større innflytelse blant annet ved at stemmeretten ikke utelukkende knyttes til innskutt kapital
- arbeide for å ivareta Norge og Nordens posisjon i Verdensbanken og IMF og bidra til at de nordiske lands interesser blir ivaretatt i de nye globale samarbeidsorganene som er under utvikling
- at volum av norsk bistand til Verdensbanken skal gjøres avhengig av bankens resultat i reform- og demokratiseringsprosesser. Utviklingsprogrammer og nødhjelpstiltak i regi av FN-organer skal prioriteres. Norsk multilateral

bistand skal ikke gå til programmer som pålegger mottakerne liberalisering eller privatisering av offentlig virksomhet

- sikre åpenhet om Norges rolle i Verdensbanken og IMF
- prioritere kvinners rett til helse, utdanning og politisk deltakelse, og kamp mot overgrep mot kvinner. Regjeringen vil arbeide internasjonalt for å sikre kvinners reproduktive helse, for å avkriminalisere abort og styrke det internasjonale arbeidet mot trafficking
- ta et spesielt ansvar for tusenårsmålene 4 og 5 om barnedødelighet og mødrehelse
- bistå parter i konflikt med å finne veier til fred, forsoning og utvikling. Vi vil videreutvikle Norges engasjement og bidrag til fred i Midtøsten
- arbeide for internasjonale gjeldsslettemekanismer for behandling av illegitim gjeld, et bindende internasjonalt regelverk for ansvarlig långivning og gjennomføre en norsk gjeldsrevisjon. Kostnader ved sletting av gjeld skal ikke fortrenge norsk bistand
- arbeide for en sterk og rettferdig klimaavtale, utvikle skogsatsingen og satse på ny teknologi. Bidra til å mobilisere midler til klimatilpasning i fattige land
- styrke fattige lands evne til å mobilisere egne ressurser til beste for befolkningen, gjennom olje for utvikling-programmet, skatte- og avgiftsreform, kapitalkontroll og åpenhet om inntekter fra naturressurser
Utviklingspolitikken skal i større grad vektlegge arbeidet med å styrke rettferdig fordeling i fattige land. Vi vil også bistå fattige land i å fastsette deres kontinentalsokkels yttergrenser i tråd med havrettskonvensjonens bestemmelser
- bidra til å bygge velfungerende stater ved å støtte opp under demokratiske krefter og et sterkt sivilt samfunn blant annet gjennom støtte til kvinneorganisasjoner, fagbevegelser og sosiale bevegelser
- styrke samarbeidet med norsk næringsliv for å bidra til økte investeringer i fattige land, og stille klare krav til at ILOs kjernekonvensjoner respekteres og at investeringene bidrar positivt til utvikling. Norge skal være ledende i arbeidet for globale standarder for næringslivets samfunnsansvar
- arbeide for å innføre globale skatter som begrenser de negative virkningene av globaliseringen og skaper omfordelingsmekanismer på globalt nivå
Arbeide for nye globale finansieringskilder som kan medvirke til omfordeling og styrking av globale fellesgoder for eksempel gjennom flyavgift, karbonskatt, skatt på våpenhandel og avgift på valutatransaksjoner
- jobbe for bedre kontroll med finansstrømmene, bekjempelse av skatteparadis og ulovlige internasjonale pengetransaksjoner
- lede an i det internasjonale arbeidet for å innfri alle barns rett til utdanning, og løfte arbeidet med barns rettigheter internasjonalt

- ha nulltoleranse for korrupsjon, og bidra til å styrke fattige lands egen evne til å implementere det internasjonale regelverket mot korrupsjon i nasjonalt lovverk
- være en pådriver for å gjennomføre ILOs decent work agenda

Forsvar og sikkerhet

Dagens sikkerhetsutfordringer er i mindre grad enn tidligere knyttet til tradisjonelle militære trusler. Regjeringen vil arbeide for en helhetlig sikkerhetspolitikk, for styrket samfunnssikkerhet og en god balanse i forholdet mellom militær og sivil beredskap.

Regjeringen vil legge vekt på arbeidet for å forebygge konflikter. Dette arbeidet tar sikte på å styrke den internasjonale rettsorden med bedre styringsinstrumenter enn det globale samfunnet i dag har for å skape fred.

Forsvarspolitikken skal bidra til det grunnleggende og tidløse ansvar for å skape sikkerhet for staten, befolkningen og samfunnet. Regjeringen vil videreutvikle et moderne og allianseilpasset forsvar basert på verneplikt.

Langtidsplanen for Forsvaret for perioden 2009-2012 ligger til grunn for regjeringens politikk. Vårt mål er at forsvarets struktur, virksomhet og ressursrammer skal være i balanse innen 2012. Vi vil videre vurdere ytterligere enheter og funksjoner som kan lokaliseres til operative enheter ute i landet for å få styrket kompetansemiljøene i Forsvaret ytterligere.

Forsvarets tilstedeværelse i nordområdene gjennom alle tre forsvarsgrenene skal økes, som en del av nordområdestrategien. Dette er Forsvarets førsteprioritet og skal være dimensjonerende for strukturen. I tillegg til at Kystvakten skal seile mer i nord må også marinens tilstedeværelse i nord økes som et preventivt tiltak og tydeliggjøring av Norges interesseområde. Beredskap langs kysten og Forsvarets rolle i forhold til miljøovervåking og maritimt redningsarbeid skal prioriteres høyt.

Norge skal fortsatt ta et aktivt internasjonalt medansvar gjennom internasjonale operasjoner innen rammen av FN, NATO og EU. Norsk deltakelse i internasjonale operasjoner skal være forankret i FN-pakten og ha et klart FN-mandat. Når det gjelder bidrag til internasjonale operasjoner vil regjeringen prioritere deltakelse i FN-ledende fredsoperasjoner. FN er den eneste internasjonale instans som kan legitimere bruk av makt.

Regjeringen vil kun bidra med militære styrker til EUs utrykningsstyrke når det foreligger et klart og utvetydig FN-mandat. Stortinget skal konsulteres ved avgivelse av norske styrker. Stortinget skal informeres umiddelbart når forespørsel om avgivelse av styrker foreligger. Stortinget skal ha tilgang til all relevant informasjon som er nødvendig for å kunne foreta en selvstendig beslutning. Det skal foreligge engasjementsregler, og Norge må sikres tilstedeværelse i kommandostrukturen.

Regjeringen vil:

- sikre at Norge har et moderne forsvar med hær, sjøforsvar, luftforsvar og heimevern som gir relevant evne i hele krisespekteret. En forutsetning for dette er jevnlig trening av soldater og befal. Langtidsplanen skal følges opp
- følge opp i St. prp. nr. 36 (2008-2009) Nye kampfly til Forsvaret, og Innst. S. nr. 299 (2008-2009)
- følge opp Stortingsmelding 38 (2006-2007) Forsvaret og industrien – strategiske partnere. Strategi for de næringspolitiske aspekter ved Forsvarets anskaffelser
- styrke det nordiske forsvarssamarbeidet, også når det gjelder internasjonale operasjoner
- arbeide for å øke kvinneandelen i Forsvaret. Sesjon for kvinner skal iverksettes fra 2010
- styrke oppfølgingen av våre veteraner fra utenlandstjeneste i tråd med Stortingsmelding 34 (2008-2009)
- styrke personell- og familiepolitikken i Forsvaret
- videreføre samarbeidet med EU på det forsvars- og sikkerhetspolitiske feltet
- fortsette arbeidet med å styrke Hæren, samt etablere en Hærreserve
- styrke Kystvakten, i tråd med langtidsplanen, for å få flere kystvaktfartøy, økt seiling, samt å kunne medvirke i forbindelse med miljøkriser
- i størst mulig grad samle IKT-ressursene i Forsvaret i tråd med langtidsplanen og Innst S nr 318 (2007-2008), og vil vurdere om ytterligere IKT-relatert driftsvirksomhet kan lokaliseres til Jørstadmoen

Handel

Internasjonal handel bidrar til verdiskaping. I handelspolitikken har Norge sterke interesser og et ønske om å fremme en mest mulig rettferdig internasjonal handelspolitikk. Norge har i dag en av verdens mest åpne økonomier. Regjeringen vil arbeide for å fremme et internasjonalt handelsregime hvor

hensyn til miljø, faglige og sosiale rettigheter, matsikkerhet og utvikling i fattige land skal tillegges stor vekt. Siste års klima-, finans- og matkrise må hensyntas i det internasjonale handelsregimet.

I de pågående WTO-forhandlingene vil regjeringen arbeide for å fremme norske interesser, og bidra til at fattige land sikres mulighet til utvikling og deltakelse i verdenshandelen. Norge må bidra praktisk til at de fattigste landene har kapasitet til å delta i forhandlingene, og at forhandlingene i størst mulig grad skal føres med åpenhet og innsyn for offentligheten. Regjeringen vil sørge for en god informasjonsformidling til den norske offentligheten om gangen i forhandlingene og de norske posisjonene.

Regjeringen ønsker å legge til rette for økt økonomisk aktivitet og verdiskaping, både hjemme og ute. Handelsavtaler er et sentralt og egnet redskap til å videreutvikle et godt system for handel. I tillegg til WTO-avtalen vil regjeringen inngå nye handelsavtaler innenfor rammen av EFTA. Regjeringen vil ha økt fokus på samarbeid om miljø og arbeidstakerrettigheter knyttet til EFTAs handelsavtaler, åpenhet i EFTA-prosessene og ikke inngå avtaler som strider mot WTO-regelverket.

Regjeringen vil legge til grunn at WTO-avtaleverket ikke må ta fra fattige land styringsrett og virkemidler som har vært viktige for å utvikle vårt eget samfunn til et velferdssamfunn. Norge skal ikke fremme krav overfor fattige land som kan innebære en svekkelse av mulighetene til å utvikle sterke offentlige tjenester innen helse og utdanning, og heller ikke gå inn for en avtale som kan presse fram privatisering av offentlige tjenester i Norge.

Regjeringens posisjon er at handelsavtalene ikke må innskrenke partenes adgang til å gi tvangslisenser for legemidler etter TRIPS-avtalen. Regjeringen legger videre til grunn at de fattigste landene ikke påtvinges bestemmelser som innskrenker deres handlingsrom etter TRIPS-avtalen når det gjelder patentbeskyttelse, beskyttelse av fortrolige testdata og plantesortbeskyttelse. Regjeringen arbeider for endringer i TRIPS-avtalen som støtter opp under konvensjonen om biologisk mangfold.

Regjeringen vil:

- arbeide for at det ferdigforhandles en ny WTO-avtale som sikrer norske interesser og gir fattige land bedre adgang til verdenshandelen. Vi vil bidra til en balansert ny WTO-avtale som gir utviklingsland bedre markedsadgang og handlingsrom til å føre en nasjonal politikk tilpasset utviklingsnivå og forutsetninger

- prioritere arbeidet med å forhandle frem handelsavtaler som trygger verdiskaping i Norge og ivaretar hensyn til velferd, miljø og arbeidstakerrettigheter. Vi vil i forhandlingene om bilaterale handelsavtaler med Russland, Kina, India og Ukraina utrede behovet for og utforming av bestemmelser om investeringsbeskyttelse med hvert enkelt av disse landene
- arbeide i WTO for å fjerne eksportstøtte på landbruksvarer
- prioritere det pågående arbeidet i EFTA om utvikling av bestemmelser om miljø og arbeidstakerrettigheter i framtidige handelsavtaler
- at man i WTO-forhandlingene anerkjenner retten til produksjon av mat for egen befolkning
- ivareta norske interesser innenfor fisk og landbruk i de pågående WTO-forhandlingene
- legge vekt på åpenhet om hvilke anmodninger Norge sender til andre land i GATS-forhandlingene, og så langt som mulig innenfor WTO-regelverket gi offentligheten innsyn i de anmodninger Norge mottar
- forsvare prinsippet om at WTO-regelverket og internasjonale miljøavtaler er likestilt, sidestilt og gjensidig støttende
- ikke stille krav til MUL-land om liberalisering av tjenestesektoren i GATS-forhandlingene, og at offentlige tjenester ikke må liberaliseres. Det skal ikke stilles krav overfor øvrige u-land som berører viktige offentlige tjenester innen utdanning, strøm- og vannforsyning
- styrke arbeidet for arbeidstakers rettigheter internasjonalt og jobbe for at en ny WTO-runde har klare mål for anstendig arbeid, sysselsetting og klima
- arbeide internasjonalt for en gjennomgang av effekten av tidligere WTO-runder før forhandlingene utvides til nye områder

KAPITTEL 3: DEN ØKONOMISKE POLITIKKEN

Målene for den økonomiske politikken skal være arbeid til alle, en bærekraftig utvikling, økt verdiskaping, en mer rettferdig fordeling og styrking av velferdsordningene. De ulike delene av politikken skal virke sammen for å oppnå dette.

Den nordiske modellen, som bygger på godt utbygde og universelle velferdsordninger, nært samarbeid med og mellom partene i arbeidslivet, og en konkurransedyktig privat sektor, kommer godt ut i internasjonale sammenligninger. Et høyt velferdsnivå, god produktivitet, god økonomisk vekst og relativt lav arbeidsledighet er et resultat av en aktiv offentlig sektor som sammen med næringsliv, organisasjoner og befolkning har utviklet gode samfunn. Disse erfaringene vil vi bygge videre på.

Verdiskapingen og sysselsettingen må styrkes i alle deler av landet, blant annet gjennom økt innsats på forskning og utvikling og gjennom å styrke samfunnets evne til å sikre alle tilgang til sentrale velferdsordninger som barnehage, utdanning, omsorg og helse. Regjeringen skal aktivt arbeide mot ytterligere sentralisering.

Et samfunn uten store forskjeller mellom grupper og generasjoner skaper bedre vilkår for å utvikle et mer rettferdig og solidarisk samfunn. Godene må deles mer rettferdig. De som har mest og tjener mest må bidra mer til fellesskapet enn de med lav inntekt og liten eller ingen formue. Sosial likhet styrker tilliten og solidariteten et godt samfunn er bygget på.

Regjeringen vil fortsette arbeidet med å redusere de økonomiske forskjellene i Norge. Vi vil bekjempe fattigdom og regjeringens mål er et samfunn uten fattigdom. Vi vil bekjempe fattigdom ved å bringe flere tilbake til arbeidslivet slik at flere kan leve av egen inntekt. Vi vil sikre økonomiske ytelser for mennesker som lever i fattigdom. Vi vil sikre gratis skole, rimelige barnehageplasser, kultur og velferdstilbud slik at alle har råd til å delta.

I forbindelse med behandlingen av Fordelingsutvalgets innstilling vil regjeringen legge fram for Stortinget tiltak for bedre fordeling og bekjempelse av fattigdom.

Vi vil føre en økonomisk politikk som bidrar til fortsatt økonomisk vekst, og veksten må skje innenfor rammen av en bærekraftig utvikling slik at ikke kommende generasjoners muligheter for å dekke sine behov undergraves. En bærekraftig utvikling forutsetter at Norge og andre land forvalter miljø- og

naturressursene i et langsiktig perspektiv. Samtidig er ren luft, tilgang på rekreasjonsområder og naturopplevelser også i uberørt natur, viktig for folks livskvalitet og helsetilstand.

For å kunne opprettholde og styrke velferden er det nødvendig med en sterk konkurranseutsatt sektor. Nedbygging av konkurranseutsatt næringsliv er uheldig for sysselsettingen, svekker distriktene og tapper landet for kompetanse. Konkurranse kan bidra til å utvikle teknologi og kunnskap. Vi vil føre en politikk som styrker det næringslivet vi har og stimulerer til at nye virksomheter vokser fram. Regjeringen vil bidra til at næringslivet omstilles i en miljøvennlig retning.

Produktiviteten i norsk næringsliv er høy. En god velferdsstat sikrer kompetanse, høy yrkesdeltakelse og et sosialt sikkerhetsnett som gjør omstilling mulig. Den økonomiske politikken skal legge til rette for økt produktivitet slik at vi produserer varer og tjenester på en mer effektiv måte, noe som også bidrar til å styrke konkurranseevnen.

Vi vil styrke velferdsordningene og tjenestetilbudet i offentlig sektor. Innretningen på de offentlige budsjettene skal bidra til å styrke landets samlede konkurranseevne på en måte som ikke går ut over de ansatte eller miljøet. Vi vil derfor satse på utdanning, forskning, samferdsel og føre en aktiv næringspolitikk.

Vilkårene for å drive næringsvirksomhet skal være stabile og forutsigbare. For å møte konkurransen kan ikke norske bedrifter over tid ha en sterkere kostnadsvekst enn hos våre handelspartnere. Vi vil videreføre det inntektspolitiske samarbeidet med partene i arbeidslivet.

Norge er bedre rustet enn de aller fleste land til å ivareta og utvikle et godt velferdssamfunn, men selv hos oss vil det kreve at vi prioriterer fellesskapet. I framtida vil antallet pensjonister øke, noe som innebærer at den yrkesaktive andelen av befolkningen vil synke. For å finansiere framtidens velferdssamfunn vil vi bidra til økt verdiskaping, en ansvarlig økonomisk politikk med en langsiktig forvaltning av petroleumsformuen, et bærekraftig pensjonssystem og en sterk og effektiv offentlig sektor. Det er vesentlig å sikre økt yrkesdeltakelse fra grupper som i dag ikke deltar i arbeidslivet. Dette gjelder særlig innsats for å få flere eldre og uføre i arbeid.

Vi vil hele tiden forbedre, fornye og omstille offentlig virksomhet i samarbeid med de ansatte, slik at tjenestene tilpasses folks behov.

Det forebyggende arbeidet må styrkes. Mye av velferdsstatens utgifter har sammenheng med for sen innsats for å forebygge sosiale, fysiske og psykiske problemer og miljøproblemer. Dette fører til at mange støtes ut av arbeidsliv, skole og samfunn.

Finansmarkedene og finansinstitusjonene utgjør en viktig infrastruktur for økonomien, og er viktig for at sparing effektivt kan bli kanalisert til investeringer. Den internasjonale finanskrisen har bekreftet at markedet ikke kan styre seg selv. Det er nødvendig med politisk styring gjennom reguleringer som kan forebygge kriser, og som kan sikre tillit, demokratisk innsyn og forbrukerinteresser. Regjeringen legger vekt på å ha helhetlige reguleringer av finansmarkedet og å sikre et sterkt kredittilsyn med myndighet og kapasitet til å overvåke hele finanssektoren. Gjennom kapitalkrav og ulike sikringsordninger vil vi sikre innskyterne og bidra til stabilitet for norske banker. Gjennom regulering av kundenes rettigheter, krav til informasjon og til ulike finansprodukter skal det legges til rette for rettferdig konkurranse som ivaretar hensynet til lånekundene og de som vil plassere sparepenger. Gjennom statlig deleierskap i DNB Nor vil vi sikre nasjonal forankring av vår største bank.

Regjeringen har oppnevnt et eget utvalg som skal analysere årsakene bak finanskrisen og peke på styrker og svakheter ved Norges møte med finanskrisen. Finanskriseutvalgets innstilling vil danne grunnlag for videre arbeid på dette området. Regjeringen må løpende vurdere behovet for å forsterke våre reguleringer og tilsynsmyndighet overfor finansinstitusjonene og finansmarkedene. Regjeringen vil forsvare innskuddsgarantien for bankinnskudd i norske banker.

Retningslinjene for den økonomiske politikken

Arbeid til alle, økt verdiskaping i hele landet og en bærekraftig utvikling er grunnleggende hensyn i regjeringens økonomiske politikk.

Vi vil føre en finanspolitikk som bidrar til en stabil økonomisk utvikling både på kort og lang sikt. Vi legger til grunn handlingsregelen for budsjettpolitikken. Over tid skal bruken av petroleumsinntekter tilsvare realavkastningen av Statens pensjonsfond - Utland slik at også kommende generasjoner får nyte godt av petroleumsformuen.

Pengepolitikken skal fortsatt virke sammen med finanspolitikken og bidra til høy sysselsetting, stabil produksjon og stabil inflasjon, og videreføres slik det er nedfelt i Forskrift om pengepolitikken.

Regjeringen har ført en svært ekspansiv finanspolitikk for å motvirke virkningene av finanskrisen og det internasjonale økonomiske tilbakeslaget. Bruken av oljeinntekter er derfor nå kommet opp på et meget høyt nivå, og mye av det handlingsrommet handlingsregelen gir er allerede utnyttet. Når veksten i økonomien tar seg opp, må bruken av oljeinntekter igjen tilsvare realavkastningen av Statens pensjonsfond - Utland. Dette vil begrense handlingsrommet i budsjettpolitikken.

Handlingsrommet i budsjettpolitikken skal benyttes til å øke vekstkraften og verdiskapingen, styrke sysselsettingen, videreutvikle velferdsordningene og videreutvikle Norge som et miljøpolitisk foregangsland.

I denne plattformen legger vi fram våre felles målsettinger for politikken de neste fire årene. Hvor langt vi lykkes i å nå målene vil avhenge av det økonomiske handlingsrommet. Hvor stort dette handlingsrommet er, avhenger av en del faktorer som det er vanskelig å forutsi utviklingen av. Dette gjelder blant annet den økonomiske utviklingen internasjonalt, veksten i regelbundne utgifter i Folketrygden, varierende skatteinntekter og framtidig oljepris. Hensynet til lav arbeidsledighet og høy sysselsetting, stabil økonomisk og bærekraftig utvikling er det grunnleggende hensynet i regjeringens økonomiske politikk.

Forvaltning av Statens pensjonsfond – Utland

Statens pensjonsfond - Utland skal forvaltes slik at formuen gir god avkastning også på lang sikt. Dette er avhengig av at man oppnår en bærekraftig utvikling i økonomisk, økologisk og sosial forstand samt av velfungerende, legitime og effektive markeder. Det skal bygges videre på gjeldende retningslinjer for å styrke fondet som en ansvarlig investor. Det siktes mot beste internasjonale praksis i alle deler av forvaltningen. Regjeringens opplegg for å styrke kontroll- og tilsynsapparat følges opp og fondet skal være i front for å utvikle beste praksis på området for ansvarlige investeringer.

Fondet skal forvaltes på en ansvarlig måte som tar hensyn til god selskapsstyring, sosiale forhold, særlig barns rettigheter, klima og miljø, i tråd med prinsippene i St.meld. 20 (2008-2009). ILOs kjernekonvensjoner vil fortsatt være en del av grunnlaget når en bestemmer seg for å reagere overfor selskaper som bryter arbeidstakernes rettigheter.

Klimaendringer er blant de største truslene mot fondets langsiktige avkastning. Regjeringen vil arbeide videre med å tilpasse fondets investeringsstrategi til klimaproblemet. Det skal gjøres en grundig analyse av fondets sårbarhet overfor

klimarisiko, og vurderes endringer i porteføljen som kan redusere denne risikoen.

Regjeringen har et høyt ambisjonsnivå for klima og miljøprofilen for Statens Pensjonsfond Utland. Vi vil utvikle miljø- og klimastrategiene for fondet videre i perioden. Det skal etableres et investeringsprogram for miljø. Det vurderes å utvide rammene for miljøinvesteringsprogrammet ytterligere, etter hvert som en vinner erfaringer.

Fondets investeringer i fattige land kan bidra til raskere økonomisk vekst i disse landene. Regjeringen vurderer å etablere et investeringsprogram for bærekraftig vekst i utviklingsland.

Målet for forvaltningen av Statens pensjonsfond – utland er å oppnå høyest mulig finansiell avkastning innenfor moderat risiko. Det skal foretas en bred vurdering av hvorvidt eller i hvilket omfang aktiv forvaltning i SPU skal videreføres. Det tas sikte på beslutning om dette i 2010.

Skatte- og avgiftspolitikken

Vi vil arbeide for et skattesystem som gir stabile inntekter til fellesskapet, bidrar til rettferdig fordeling, et bedre miljø, fremmer sysselsettingen og verdiskapingen i hele landet og som bedrer økonomiens virkemåte. Det er viktig at skatte- og avgiftssystemet har bred oppslutning i befolkningen og oppfattes som rimelig og rettferdig.

Skattepolitikken er et viktig redskap i den økonomiske politikken, blant annet for å skape rettferdig fordeling og økonomisk handlingsrom til å løse viktige fellesoppgaver. De som har høye inntekter og store formuer må bidra med en større andel av inntekten sin i skatt enn de som har lave inntekter og formuer. Dette tilsier at vi fortsatt skal bygge på brede skattegrunnlag, og unngå hull og unntak som undergraver et rettferdig skattesystem. Regjeringen vil understreke behovet for å ivareta stabile og konkurransedyktige skattemessige rammevilkår for næringslivet. Vi vil fortsatt bruke særavgifter som virkemiddel for å fremme hensynet til blant annet helse og miljø.

Vi vil i kommende stortingsperiode videreføre det samlede skatte- og avgiftsnivået som i dag. Innenfor dette nivået er det rom for å skape en bedre fordeling.

Regjeringen vil fortsette politikken for å fremme miljøvennlig atferd og for å finansiere tiltak for et bedre miljø. Vi vil forsere arbeidet med å sette en pris på forurensning gjennom miljøavgifter og gjennom bruk av klimakvoter.

Regjeringen vil forenkle skattesystemet gjennom å tette hull som gir mulighet for skattetilpasning.

Regjeringen vil også fortsette arbeidet mot skatteunndragelser, blant annet ved å inngå flere skatteavtaler som sikrer innsyn i skatteparadiser og ved fortsatt fokus på multinasjonale selskapers bruk av internprising til å minimere skattebelastningen. Regjeringen vil følge opp skatteunndragelsesutvalgets innstilling.

Regjeringen vil:

- styrke arbeidet med for å hindre svart økonomi og skatteunndragelser både nasjonalt og internasjonalt, herunder følge opp forslag fra Skatteunndragelsesutvalget
- følge opp regjeringens forslag for momskompensasjon for frivillig sektor
- arbeide internasjonalt mot skattekonkurransen
- øke fagforeningsfradraget
- legge fram en ny handlingsplan mot økonomisk kriminalitet
- fortsette omleggingen av bilavgiftene for å stimulere til valg av mer miljøvennlige biler
- forsere arbeidet med å sette en pris på forurensning
- ha en grundig evaluering av skattereformen av 2006, med særlig blick på fordelingsvirkningene samt verdiskaping
- sikre videreføring av differensiert arbeidsgiveravgift også etter 2014
- opprettholde formuesskatten, men arbeide med endringer som bidrar til mer rettferdig fordeling og gode rammebetingelser for norske bedrifter
- holde de samlede skattene og avgiftene på samme nivå som i dag
- i forbindelse med evalueringen av skattereformen vurderes de skattemessige rammevilkårene for enkeltpersonforetak sammenliknet med aksjeselskap

KAPITTEL 4: NÆRINGSPOLITIKK

Regjeringen vil føre en næringspolitikk som legger til rette for et nyskapende, kunnskapsbasert og miljøvennlig næringsliv. Strategiske nasjonale satsinger skal bidra til å gjøre Norge til et miljøpolitisk foregangsland og skape arbeidsplasser i hele landet. Vi vil satse videre på de områdene der vi har spesielle forutsetninger for å være gode, som energi og miljø, reiseliv, marin- og maritim sektor, blant annet gjennom satsing på forskning og utvikling.

Eksportrettet industri og tjenesteleverandører utgjør en stor del av sysselsettingen og verdiskapingen. Mange bedrifter er verdensledende innen sine områder. Gjennom en ansvarlig økonomisk politikk og inntektspolitikk vil vi bidra til å videreutvikle industrien og andre eksportrettede næringer. Konkurransedyktige rammebetingelser og aktiv handelspolitikk er også viktig for å sikre konkurranseutsatt sektor.

Vi vil legge vekt på gode finansierings- og støtteordninger. Det er viktig å produsere varer og tjenester med høye krav til kompetanse som det er vanskelig for andre å kopiere. Satsing på utdanning, næringsrettet forskning og kompetanseutvikling er derfor helt sentralt i regjeringens næringspolitikk. Vi vil styrke kommersialiseringen av forskningsresultater. Vi vil legge til rette for utvikling og bruk av norsk miljøteknologi.

God omstillingsevne er et konkurransefortrinn for norsk næringsliv og er avgjørende for å lykkes i internasjonale markeder. Den norske modellen bidrar til omstilling og vi vil ta vare på og videreutvikle denne. Eksisterende bedrifter må videreutvikles og det skal legges til rette for entreprenørskap og på etablering av nye små og mellomstore bedrifter. Vi vil videreføre vårt arbeid med forenkling for å redusere bedriftenes rapporteringsutgifter.

Vi vil bidra aktivt til omstilling i næringslivet og tilrettelegging for nye og framtidsrettede næringer og arbeidsplasser. Vi vil snu utfordringer til muligheter for næringslivet gjennom å satse på fornybar energi og ny miljøteknologi.

Regjeringen vil videreutvikle Norge som reiselivsdestinasjon, med basis i Norges natur- og kulturressurser. Ivaretagelse av disse ressursene er en forutsetning for en positiv utvikling av reiselivsnæringen i framtiden. Reiselivsnæringen må derfor sees i sammenheng med andre viktige politikkområder som kultur, landbruk, samferdsel og distriktspolitikk. Nord-Norge har unike reiselivstilbud, og må gis mulighet til å utløse sitt potensial.

Regjeringen vil gjøre en samlet vurdering av ordningene med statlig kapitaltilførsel til små og mellomstore bedrifter i en tidlig fase. Siktemålet må være at bedrifter med gode og lønnsomme ideer kan få finansiering.

Staten er en stor eier i norsk næringsliv. Staten skal være en aktiv, langsiktig, profesjonell og forutsigbar eier i norsk næringsliv. Regjeringen vil ha et statlig eierskap for å sikre at viktige bedrifter og kompetanse beholdes og videreutvikles i Norge, blant annet gjennom videreføring av norske naturressurser. Vi vil sikre offentlig eierskap til våre felles energiresurser og petroleumsforekomster. Regjeringen vil bidra til økt eierskap basert på samvirke og bedrifter eiet av de ansatte.

I den neste eierskapsmeldingen vil regjeringen fortsette oppfølgingen av selskapenes arbeid med samfunnsansvar: etikk, miljø og ledernes betingelser. Eierskapspolitikken skal fremdeles baseres på den etablerte ansvarsdeling mellom eier og selskap, og på prinsippene om god eierstyring. Målet er at selskaper hvor staten er eier skal være ledende i sin bransje på lavutslipp og utvikling av klimareduserende teknologi.

Regjeringen vil:

- bidra til gode og konkurransedyktige rammebetingelser for norske bedrifter
- gjennomføre forenklinger for næringslivet, spesielt rettet mot små og mellomstore bedrifter, herunder se på endringer i blant annet regnskapsloven og aksjeloven
- legge til rette for langsiktig krafttilgang for industrien på konkurransedyktige vilkår, blant annet gjennom en garantiordning for langsiktige kraftkontrakter, etablering av innkjøpskonsortium, økt tilgang på fornybar kraft og offentlig støtte til energigjenvinning i industrien
- videreføre rederiskatteordningen som ble vedtatt i 2007
- arbeide aktivt i IMO for strengere regelverk for sikkerhet og miljø i skipsfarten
- videreføre nettolønnsordningen for sjøfolk
- følge opp den maritime strategien
- videreutvikle den nasjonale reiselivsstrategien bygget på nærhet til natur og norsk kultur som ivaretar satsingen på grønt reiseliv og reiselivsnæringen som distriktsnæring
- styrke kunnskapen om Norge som reisemål og forsterke arbeidet med merkevarebygging og markedsføring av Norge som reisemål i inn- og utland
- øke satsingen på næringsrettet forskning og videreføre Skattefunn-ordningen

- satse på utvikling og bruk av miljøteknologi gjennom tilskudd og tiltak for å redusere utslipp gjennom miljøavgifter og avtaler med industrien
- legge til rette for nye bærekraftige arbeidsplasser i tjenesteytende næringer
- opprettholde de statlige eierandelene i viktige statlige selskaper, deriblant Telenor, Norsk Hydro, DnBNor og Statoil. Statkraft SF, Statnett og Statskog skal fortsatt være heleide statlige selskaper
- arbeide for å fremme norsk eksport av fisk og fiskeprodukter samt andre eksportinteresser i de pågående WTO-forhandlingene
- at utslipp fra kraftintensiv industri skal reguleres innenfor EUs kvotesystem
- det samlede virkemiddelapparatet rettet mot norsk næringsliv skal gjennomgå for å vurdere hvordan det i større grad enn i dag kan bidra til utvikling av miljøteknologi, fornybar energi og mer miljøvennlig produksjon

En variert landbruks- og matproduksjon over hele landet

Landbruket spiller en viktig rolle for bosetting og sysselsetting i store deler av landet. Norsk landbruks viktigste rolle er å produsere trygg og ren mat for egen befolkning. De siste års matkriser viser betydningen av dette. Landbruks- og matpolitikken legger grunnlaget for næringer og opplevelser innen utmark, reiseliv, næringsmiddelindustri, åpne kulturlandskap og biologisk mangfold. Matjord er en begrenset ressurs som det er et nasjonalt ansvar å ta vare på for våre etterkommere. Målet er å opprettholde et levende og mangfoldig landbruk og et bærekraftig skogbruk over hele landet som gir attraktive arbeidsplasser og sikrer rekruttering.

Med sikte på å legge grunnlaget for en framtidrettet landbruks- og matpolitikk vil regjeringen gjennomgå landbruks- og matpolitikken i en egen stortingsmelding.

Regjeringen vil:

- videreutvikle inntekts- og velferdspolitikken i landbruket fra forrige periode
- gjennomgå landbruks- og matpolitikken i en egen stortingsmelding
- videreføre jordbruksforhandlingene og markedsordningene. Samvirkets rolle som markedsregulator og avtaker av norske råvarer fra hele landet skal sikres
- sikre et landbruk med en variert bruksstruktur over hele landet gjennom en klar distriktsprofil, og videreføre styrking av det grasbaserte husdyrholdet
- sikre et sterkt importvern som en viktig forutsetning for opprettholdelse av landbruksproduksjonen og en innovativ og offensiv norsk næringsmiddelindustri i hele landet. Norge skal arbeide internasjonalt for et internasjonalt rammeverk (EØS/WTO) som sikrer dette. Ved en eventuell ny

WTO-avtale skal regjeringen ta i bruk alle de virkemidler avtalen gir til å sikre norsk landbruksproduksjon og norsk næringsmiddelindustri. Ved en slik avtale må det gis kompensasjon for tap av innekst. Eventuell videreutvikling av våre avtaler med EU må utformes på en gjensidig fordelaktig basis innenfor partenes respektive landbrukspolitikk

- gjøre landbruket til en del av klimaløsningen ved å følge opp Stortingsmelding 39 (2008-2009). Vurdere virkemidler for å utvikle biogassanlegg og industrielle verdikjeder for bioenergi med basis i landbrukets ressurser står her sentralt
- følge opp høringsnotatet om jordvernpolitikken, deriblant vurdere en hjemmel for varig vern av dyrket jord
- stå fast på det unntaket som vi fikk i EØS-avtalen om at der er norske myndigheter som avgjør hvilke genmodifiserte produkter som kan utsettes, markedsføres og selges i Norge. Vi skal videreføre en restriktiv holdning
- øke landbruksbistanden for å styrke global matsikkerhet
- sikre en livskraftig reindriftsnæring i balanse med beiteressursene, og som medvirker til å opprettholde samisk egenart. Vi vil evaluere reindriftsforvaltningen
- at det skal være et mål at 15 prosent av matproduksjonen og matforbruket i 2020 skal være økologisk
- stimulere til økt satsing innenfor vare- og tjenesteproduksjon, matspesialiteter, grønt reiseliv, utmarksnæringer og ”inn på tunet”
- sikre grunnutdanning og videreutdanning i landbruket og øke konkurranse og innovasjonsaktiviteten i hele verdikjeden for mat og andre landbruksbaserte næringer gjennom økt satsing på kunnskap og forskning

Fiskeri- og havbrukspolitikk

Norge har særegne muligheter knyttet til vår plass i nord og ved kysten. De viltlevende marine ressursene og det tilhørende genetiske materiale, er fellesskapets eiendom. Dette skal sikres for framtidige generasjoner gjennom bærekraftig forvaltning. Regjeringen vil styrke kunnskapen om hvordan klimaendringene og spesielt havforsuringen vil påvirke de marine næringene og livet langs kysten. Vi vil sikre langsiktig nasjonal råderett og styring over de marine ressursene og havområdene våre. For å sikre en lønnsom fiskerinæring må ressursforvaltningen bli mer bærekraftig.

Regjeringen vil ha en variert flåte og rettferdig fordeling av fiskeressursene som bidrar til å sikre sysselsetting og bosetting i kystsamfunnene.

Regjeringen vil videreføre dagens strukturpolitikk og sikre flåten under 11 meter et tilstrekkelig kvotegrunnlag til å kunne drive lønnsomt.

Verdiskapingen av våre felles fiskeressurser skal i størst mulig grad komme de fiskeriavhengige kystsamfunnene til gode.

Regjeringen vil legge til rette for en fiskeflåte som bidrar til aktivitet og sysselsetting langs hele kysten, og som kan sikre industrien helårig stabil tilgang på råstoff. Det er viktig å ta vare på de lokalt forankrede selskapene i fiskeri og havbruksnæringen.

Fiskerimyndighetene skal løpende vurdere behovet for å tildele nye fiskerettigheter for å sikre rekrutteringen av unge fiskere, eller for å ivareta særskilte nærings- eller distriktspolitiske hensyn. Nasjonale myndigheter skal årlig kunne avsette inntil 10 prosent av den nasjonale kvoten til landing og bearbeiding i spesielt utsatte distrikter, for å sikre sysselsettingen i industrien.

Norge skal være verdens fremste sjømatnasjon. Da må vi ligge i front kunnskapsmessig på områder som bærekraftig ressursbruk, havmiljø, klima, produktutvikling og marked. Derfor vil regjeringen styrke den marine forskningen, og stimulere til omstilling og nyskaping.

Fiskeri- og havbruksnæringen skal videreutvikles ved å bygge på vårt fortrinn med tilgang på ferskt råstoff av høy kvalitet. Regjeringen vil legge til rette for økt videreforedling i Norge, blant annet ved å sikre industrien stabil helårig tilgang på råstoff.

Det skal legges til rette for videre vekst i havbruksnæringen innenfor bærekraftige rammer. Strategien for bærekraftig havbruk skal legges til grunn. Arbeidet med å redusere lakselus og rømming vil bli høyt prioritert.

Det meste av sjømaten som blir produsert i Norge eksporteres. Derfor skal arbeidet med å sikre markedsadgang ha høy prioritet.

Regjeringen vil:

- sikre en bærekraftig forvaltning av de marine ressursene
- sikre god ressurskontroll i fiskeriene og bekjempe ulovlig, uregulert og urapportert fiske, blant annet gjennom Kystvaktens nærvær og flyovervåkning
- arbeide for et internasjonalt forbud mot utkast av fisk

- sikre en desentralisert mottaksstruktur gjennom avsetning til føringsordninger og mottaksstasjoner der det ikke er andre alternativer for levering
- opprettholde deltakerloven og råfiskloven
- ha fokus på at verdiskapingen innen sjømatnæringen kan økes gjennom bedre samhandling i hele verdikjeden
- styrke den marine forskningen
- styrke kunnskapen om hvilke effekter klimaendringer vil ha på havets økosystemer og det kystbaserte næringslivet
- forebygge arealkonflikter og legge til rette for sameksistens mellom de ulike aktørene som benytter kystsonen
- styrke den nasjonale satsingen på fangstbasert havbruk og oppdrett av nye arter
- følge opp regjeringens strategi for marin bioprospektering
- ikke tillate torskeoppdrett i gyteområde for villtorsk

Forbrukerpolitikk

Trygge, velinformerte og aktive forbrukere er viktig for godt fungerende markeder og økonomisk utvikling. Den enkelte forbruker kan føle seg maktesløs mot selskapenes informasjonsovertak og store muligheter for markedspåvirkning. Regjeringen vil derfor sikre forbrukernes rettigheter.

Sammenhengen mellom forbruk, miljø og klima skal synliggjøres. Barn og unge skal skjermes mot markedsføringspress, offentlige arenaer som skole skal være reklamefrie.

Regjeringen vil:

- gjennomgå boligkjøpernes rettigheter ved kjøp av ny og brukt bolig, jf blant annet NOU 2009:6
- arbeide for å sikre forbrukernes rettigheter ved kjøp av håndverkertjenester
- bidra til å videreutvikle nøytrale informasjonskanaler for pris og kvalitet, for eksempel gjennom flere prisportaler
- videreutvikle finansportalen som den sentrale forbrukerveiledningen innenfor finansielle tjenester og produkter
- foreta en helhetlig gjennomgang av forbrukervernet innen finansområdet og særlig styrke tilsyn og kontroll med produktutvikling og markedsføring av finansielle produkter overfor forbrukerne

- gjennomføre en utredning om styrkeforholdene i verdikjeden for mat som skal bidra til åpenhet om innsyn, samt sikre forbrukerinteressene og en tilfredsstillende samfunnsmessig kontroll
- opprettholde dagens forbud mot politisk reklame på TV

KAPITTEL 5: SAMFERDSEL

Regjeringen vil sikre gode kommunikasjoner i hele landet og øke satsingen på samferdsel slik at tiltakene i Nasjonal Transportplan blir gjennomført og målene nådd. Derfor gjennomfører vi et taktskifte i samferdselspolitikken. Vi vil ruste opp infrastrukturen for å gjøre hverdagen enklere for folk, for å bedre miljøet, gjøre samfunnet mer inkluderende og tilgjengelig for alle og for å styrke næringslivets konkurransekraft.

Regjeringen vil redusere næringslivets transportkostnader for å styrke konkurranseevnen og sikre langsiktig verdiskaping. Gode transportmuligheter er viktig for å ta hele Norge i bruk, og for å ha aktive og levende distrikter. Regjeringen vil fortsatt bidra til å øke mobildekningen og fortsette arbeidet med å tilrettelegge for bredbånd med tilstrekkelig kapasitet til å møte framtidige behov.

Økt satsing på samferdsel vil for distriktene bety en økt satsing på utbygging og vedlikehold av veinettet, et godt ferjetilbud og utbedring av havner og farleder. I byer og bynære områder betyr det en styrking av vegnettet og jernbanen og en styrking av fylkeskommunenes mulighet til å bygge ut kollektivtrafikken, herunder bybane. Satsingen på kollektivtransport og jernbane vil være særlig sterk i og omkring de største byene, mens veksten i bevilgninger til veg vil være særlig sterk ellers i landet.

Nullvisjonen for antall drepte i trafikken vil være styrende for alle deler av transportsektoren.

Regjeringen vil redusere klimautslippene og effektivisere ressursbruken i transportsektoren. Regjeringens samferdselspolitikk skal bidra til å nå målene i klimapolitikken. Arbeidet med å utvikle nye verktøy for å beregne større prosjekters effekt på klimautslipp fortsetter i tråd med Nasjonal transportplan. Arealpolitikk og samfunnsplanlegging skal bidra til å redusere transportbehovet og bygge opp om et godt kollektivtilbud. Norge skal være et foregangsland i å ta i bruk miljøteknologi og fornybar energi i transportsektoren.

Regjeringen vil:

- gjennomføre et løft for transport og kommunikasjon ved å følge opp Nasjonal Transportplan (2010-2019) i de årlige budsjetter, herunder følge opp den store satsingen på vedlikehold og nyinvesteringer på vegnettet
- styrke fylkeskommunenes frie inntekter blant annet for å øke fylkeskommunenes muligheter til å utvikle tiltak på samferdselsområdet
- øke satsingen på rassikringstiltak i tråd med Nasjonal Transportplan

- styrke kontrollvirksomheten og sikkerhetsarbeidet på vegene
- innføre en ordning med fraktutjamning på drivstoff
- øke frekvens og kapasitet på riksvegferjer, og legge til rette for at det samme kan skje på fylkesveiferjer
- øke andelen gassferjer
- styrke satsingen på jernbanen gjennom en økt satsing på vedlikehold og nyinvesteringer i tråd med Nasjonal transportplan og gjennom et økt statlig kjøp av togtenester
- tilrettelegge for at mer gods kan flyttes fra veg til bane
- legge fram et beslutningsgrunnlag om høyhastighetbane som har bygging som siktemål. Utredningene vil vise om det er mulig å nå dette siktemålet
- i de store byene bidra til at det i større grad benyttes kollektive transportmidler og sykkel til arbeidsreiser
- doble midlene til belønningsordningen for bedre kollektivtransport og mindre bilbruk i løpet av fireårsperioden. Midlene er reservert byområder som inngår flerårige avtaler med staten om bruk av virkemidler som gir redusert biltrafikk
- følge opp målsetningen om et mer universelt utformet kollektivsystem
- legge til rette for nye ekspressbussruter og tilførselsruter
- satse på utbygging av sammenhengende sykkelnett i byområder og tettsteder. Samtidig må byggingen av gang- og sykkelveger prioriteres langs trafikkfarlige veger som også er skolevei
- legge til rette for å øke elev- og studentrabatten
- styrke Transnova og etablere det som permanent organ for å redusere utslippene i transportsektoren
- vedta en tiltaksplan for raskere innfasing av kjøretøyer med lave eller ingen utslipp
- fortsatt støtte utbyggingen av ladesteder for elbiler
- være pådriver internasjonalt for innføring av et sertifiseringssystem for biodrivstoff
- sette bærekraftskrav til 2. generasjons biodrivstoff, og fortsatt bidra til at slikt drivstoff kan produseres i Norge
- innlemme norsk luftfart i EUs kvotehandelssystem og arbeide for at internasjonal luftfart skal omfattes av neste internasjonale klimaavtale
- i tråd med føringene i nasjonal transportplan føre en svært restriktiv linje i omdisponeringen av dyrket jord
- fortsatt bidra til å øke mobildekningen
- fortsette arbeidet for å tilrettelegge for bredbånd med tilstrekkelig kapasitet til å møte fremtidige behov innen skole, helse, næringsliv og husholdninger i hele landet

- Arbeiderpartiet vil implementere datalagringsdirektivet forutsatt at det i utredningen ikke framkommer klare negative konsekvenser for personvernet. Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet vil av personvernmessige hensyn gå mot implementering av EUs datalagringsdirektiv i norsk rett. SVs og SPs statsråder og stortingsrepresentanter stilles fritt i denne saken

Et godt flytilbud

Kortbanenettet og stamrutenettet er en viktig del av infrastrukturen i landet. Vi ønsker et flyplassnett som gir et tidsmessig tilbud over hele landet. Ordningen med at overskuddsflyplasser betaler for de ulønnsomme flyplassene skal videreføres.

- opprettholde det regionale flyplassnettet med mindre det er oppslutning lokalt om å gjøre endringer ut fra innretningen av det totale transporttilbudet i området
- videreføre ordningen med kjøp av ulønnsomme flyruter for å sikre et godt flyrutetilbud i hele landet. Regjeringen vil arbeide for større konkurranse om rutene, blant annet gjennom lengre anbudsperioder. I områder med spesielle avstandsutfordringer, særlig i Nord-Norge, vil vi arbeide for å forbedre tilbudet
- sikre at utviklingen av flyplasser utenfor Avinor-systemet ikke svekker muligheten til å opprettholde et desentralisert flyplasstilbud over hele landet. Regjeringen vil vurdere tiltak for å sikre finansieringen av Avinors lufthavner

Posttjenester i hele landet

Posttjenestene er viktige for å opprettholde bosetting og næringsliv i hele landet. Regjeringen vil gjennom konsesjon sikre opprettholdelse av de samfunnspålagte oppgavene Posten Norge har.

- legge fram forslag til ny postlov for å opprettholde et likeverdig tilbud av posttjenester i hele landet til lik pris
- at enhetsportoene skal opprettholdes
- utsette implementeringen av EUs tredje postdirektiv. Vi vil innhente kunnskap og utrede konsekvenser av en eventuell implementering av direktivet

Sjøvegen

Sjøtransporten representerer både en miljøvennlig og kostnadseffektiv transportform, og samtidig en miljømessig trussel om uhell inntreffer. Nasjonal Transportplan 2010-2019 representerer et historisk løft for sjøtransporten og maritim infrastruktur.

Regjeringen ønsker å stimulere til vekst i sjøtransporten samtidig som sjøsikkerhet og forebyggende tiltak mot uønskede hendelser skal prioriteres. Den statlige oljevernberedskapen skal styrkes ytterligere.

Regjeringen vil:

- følge opp planrammen og prioriteringene i NTP 2010-2019 og med det øke bevilgningene til fiskerihavner og maritim infrastruktur
- styrke overvåknings- og varslingsystemet for havområdene og beredskapen mot forurensning til sjøs
- arbeide med å etablere seilingsleder langs hele kysten og styrke den statlige slepebåtberedskapen
- fortsette arbeidet med å styrke oljevernberedskapen, slik at den utvikles i tråd med miljørisikoanalyser, utstyrvurderinger og trafikkutviklingen langs kysten
- utvikle havnene til effektive knutepunkt i godstrafikken
- redusere gebyrene fra sjøtransporten for å stimulere til økt godstransport på sjø
- opprettholde Hurtigruta

KAPITTEL 6: FOLKESTYRE, LOKALSAMFUNN OG REGIONALPOLITIKK

Folkestyre

Folkestyret innebærer et styresett med innflytelse for de mange og spredning av makt, kapital og eiendom. Et levende og desentralisert demokrati med bred deltakelse er grunnleggende for å møte samfunnsutfordringene. Et levende lokaldemokrati er grunnsteinen i folkestyret.

Det er gjennom folkelig engasjement og folkevalgt styring vi best kan løse miljøproblemene, få flere i arbeid, sikre utjevning mellom grupper, regioner og land, sikre nasjonal og lokal råderett over naturressursene og norsk eierskap i næringslivet.

Dersom viktige politiske målsettinger skal ivaretas, må markedene korrigeres gjennom styring fra folkevalgte organer. Skal viktige samfunnsinteresser som hensynet til miljø og sosial og geografisk fordeling sikres, kan ikke utviklingen overlates til markedskreftene alene.

Kommunene har det overordnede ansvaret for store deler av velferdstilbudet til sine innbyggere, og skal sikres ressurser og handlefrihet til å løse viktige velferdsoppgaver. Kommunenes og fylkeskommunenes rolle som samfunnsutvikler skal styrkes.

En styrket kommunesektor er viktig for å sikre at kompetansearbeidsplasser spres utover hele landet og for at den skal være i stand til å drive aktiv næringsutvikling. Regjeringen vil gjennom en helhetlig politikk overfor kommunesektoren fortsatt sikre at oppgaver løses på lavest mulig hensiktsmessige forvaltningsnivå.

Regjeringen vil:

- at endringer i kommunestrukturen skal være basert på frivillighet. Der det er lokal tilslutning til endring dekkes de faktiske kostnadene knyttet til sammenslåingsprosessen av staten
- legge til rette for å styrke samhandlingen mellom kommunesektoren og frivillig sektor
- gjennomføre forsøk med stemmerett ved lokalvalget i 2011 for ungdom som fyller 16 i valgåret
- legge til rette for økt deltakelse i politisk virksomhet og sørge for bred representasjon i offentlige utvalg, styrever og råd

- være positiv til at kommunene legger til rette for økt deltakelse fra innbyggerne i lokalpolitiske saker, herunder deltakende budsjettering

Levende lokalsamfunn

Regjeringen anser en sterk og sunn kommuneøkonomi som en forutsetning for et godt velferdstilbud i hele landet. Kommunesektorens frie inntekter skal styrkes betydelig i løpet av stortingsperioden slik at tilbudet innenfor barnevern, skole og pleie og omsorg kan bedres. Kommunesektoren skal i all hovedsak være rammefinansiert. Øremerkede tilskudd skal som hovedregel være forbeholdt viktige nasjonale prioriteringsområder i en oppstartsfase, eller finansiering av oppgaver som få kommuner har ansvar for.

Regjeringen vil:

- i samråd med kommunesektoren sikre en robust og bærekraftig kommuneøkonomi. De samlede ressursene skal brukes slik at tjenestetilbudet kan styrkes, kvaliteten forbedres og vedlikeholdet ivaretas. Alle nye statlige pålegg eller reformer fullfinansieres
- at samkommunemodellen skal utredes og vurderes lovfestet
- iverksette samhandlingsreformen for å sikre flere, bedre og tidligere helsetjenester der folk bor
- sikre kommunenes kapasitet og kompetanse for å håndtere de nye plan- og miljøoppgavene
- at trepartssamarbeidet som er etablert i kvalitetskommuneprogrammet skal utvikles videre

Åpenhet, offentlighet, ytringsfrihet og personvern

En fri samfunnsdebatt er demokratiets livsnerve. Regjeringen vil derfor forsvare ytringsfriheten. Retten til å være informert er avgjørende for muligheten folk har til å delta i samfunnsdebatten.

Ytringsfriheten skal være reell, både i arbeidsliv og i privatliv. Personvernet kan komme i konflikt med andre formål. Regjeringen vil ha fokus på at personvernet ikke svekkes. Det må etableres ordninger som både tar hensyn til samfunnets behov for innsyn og kontroll og enkeltmenneskets rett til personvern. Regjeringen vil på grunnlag av høringen ta stilling til Personvernkommisjonens rapport.

Regjeringen vil:

- verne om enkeltmenneskets rett til privatliv og til politisk organisering uten innsyn fra myndighetene
- beskytte ansattes og tillitsvalgtes rett til å uttale seg til offentligheten
- sikre personvernet gjennom å fortsatt styrke Datatilsynets arbeid

Lokal vekstkraft

Regjeringen vil at alle skal ha reell frihet til å bosette seg der de vil. Vi vil sikre likeverdige levekår og ta ressursene i hele landet i bruk. Regjeringen vil opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret for å videreføre og videreutvikle det mangfoldet i historie, kultur og ressurser som ligger i dette og arbeide aktivt for å motvirke ytterligere sentralisering. Regjeringen vil videreføre sitt distriktpolitiske løft for å styrke den lokale og regionale vekstkraften i områder med lav økonomisk vekst, lang avstand til større markeder, ensidig næringsstruktur og stagnasjon eller nedgang i folketallet.

Regjeringen vil samtidig legge til rette for å utnytte verdiskapingspotensialene og møte levekårsutfordringene i alle deler av landet, også i områder med vekst i økonomi og folketall. Godt fungerende tettsteder og byer er en forutsetning for livskraftige regioner, tilflytting og verdiskaping.

Det er viktig å sikre at kompetansearbeidsplasser spres utover hele landet. Lokalisering av statlige arbeidsplasser er et sentralt virkemiddel for å bidra til dette. Vekst i ny statlig virksomhet skal skje utenfor Oslo, men vi vil ikke foreta omfattende utflytting av eksisterende statlige arbeidsplasser.

Regjeringen vil:

- føre en offensiv politikk for å utvikle distriktenes ressurser, kvaliteter og muligheter
- gjennomføre et bolystprogram som skal øke attraktiviteten til steder som sliter med fraflytting
- forsterke kompetansen i kommunene til å drive utviklingsarbeid
- styrke og videreutvikle fylkeskommunen som regional utviklingsaktør. Vi vil utvikle virkemidler for å sikre at også fylker med flere eller alle kommuner utenfor det distriktpolitiske virkeområdet skal ha grunnlag for å drive regionalt utviklingsarbeid i hele fylket
- styrke fylkeskommunenes rolle i kommunale omstillingsprosesser

- at det ved etablering av nye statlige virksomheter legges generelt til grunn at disse skal lokaliseres utenfor Oslo. Unntak fra dette skal begrunnes særskilt. Det er mål at også nye funksjoner som etableres som egne enheter i tilknytning til eksisterende statlige virksomheter lokaliseres utenfor Oslo
- at det skal foretas en ekstern gjennomgang for å fremme konkrete forslag til tiltak for å sikre at kompetansearbeidsplasser og nye statlige arbeidsplasser spres utover hele landet. Også tiltak for å sikre rekruttering til kompetansearbeidsplasser i distriktene skal vurderes
- føre en offensiv politikk for å utvikle byens kvaliteter og muligheter
- følge opp satsingsområdene i Groruddalen og i Oslo Sør, og i andre byområder i Norge med tilsvarende utfordringer

KAPITTEL 7: ET ARBEIDSLIV MED Plass TIL ALLE

Arbeid til alle er et hovedmål for vår politikk. For den enkelte er arbeid en kilde til inntekt, økonomisk trygghet, selvrespekt og selvrealisering. Samtidig vil deltakelse i arbeidslivet bidra til å sikre velferdsstaten på kort og lang sikt, redusere sosiale forskjeller og hindre fattigdom. For innvandrere som kommer til Norge, er arbeidslivet den viktigste arena for integrering.

Økonomisk politikk, næringspolitikk, distriktpolitikk og arbeids- og velferdspolitikken må bidra sammen. Alle skal kunne leve av sitt arbeid og ha en anstendig lønn. Det skal lønne seg å jobbe. Samtidig må de som trenger offentlig støtte, ha en rimelig levestandard.

Et arbeidsliv for alle forutsetter et godt arbeidsmiljø uten sosial dumping. Arbeidsmiljøet må bidra til god helse og arbeidsevne gjennom hele yrkeslivet, noe som også gjør at flere kan stå lenger i arbeid.

Arbeidsmarked

Finanskrisens virkninger i Norge vil kreve en fortsatt aktiv arbeidsmarkedspolitikken. Særlig er det viktig å unngå at høyere ledighet forplanter seg til langtidsledighet og utstøting. Grupper som ungdom, innvandrere og personer med nedsatt arbeidsevne krever særskilt oppmerksomhet. Gjennom en aktiv arbeidslivs-, utdannings-, pensjons-, velferds- og integreringspolitikk vil regjeringen sikre god tilgang på arbeidskraft.

Det er vesentlig å sikre økt yrkesdeltakelse fra grupper som i dag ikke deltar i arbeidslivet. Dette gjelder ikke minst eldre og uføre. Regjeringen vil arbeide videre med å stimulere til økt sysselsetting blant disse gruppene.

Regjeringen vil:

- ha et høyt nivå på tiltaksplasser, tilpasset situasjonen på arbeidsmarkedet
- ha høy tiltaksinnsats for ledige med sammensatte behov
- øke satsingen på tilrettelagt arbeid i ordinært arbeidsliv og skjermet sektor
- bruke lønnstilskudd som alternativ til trygd for utsatte grupper
- arbeide for å begrense antall nye uføre, og få flere uføre tilbake i arbeid
- gjennomføre en sysselsettingsstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne
- videreføre ungdomsgarantien for alle under 25 år

- fortsette norsk praksis ved ILO-94 ved all kontraktsinngåelse i offentlig sektor

Arbeidstakerrettigheter og et godt arbeidsmiljø

Et godt samarbeid mellom partene i arbeidslivet og offentlige myndigheter legger grunnlaget for et velfungerende arbeidsliv. Regjeringen vil sikre og styrke arbeidstakernes rettigheter og føre en ambisiøs politikk for et godt arbeidsmiljø både i privat og offentlig sektor. Dette er også viktig for at seniorene skal ha arbeidslyst og arbeidsevne til å stå lenger i arbeid og slik kunne bidra til å løse de store arbeidskraftbehovene i framtida.

Det er viktig å bekjempe utstøting og gjøre terskelen lavere for å komme seg inn i arbeidslivet. Regjeringen ønsker å videreføre og videreutvikle avtalen om et inkluderende arbeidsliv.

Regjeringen vil:

- opprettholde arbeidstakernes rettigheter i sykelønnsordningen og videreutvikle avtalen om inkluderende arbeidsliv for å forebygge utstøting og fremme inkludering i arbeidslivet
- arbeide for økt organisasjonsgrad og mer medbestemmelse i arbeidslivet
- styrke innsatsen mot ufrivillig deltid og for retten til heltid, og vurdere nye lovendringer for å få til dette
- arbeide videre for å sikre at fast ansettelse er hovedregelen og begrense midlertidige ansettelser
- skjerpe innsatsen for et godt arbeidsmiljø, blant annet ved å fortsette styrkingen av Arbeidstilsynet
- arbeide videre med å kartlegge årsakene til sykemelding og uførhet
- gjennomgå reglene for yrkesskadeerstatning
- arbeide for at strukturendringer i næringslivet følges mest mulig effektivt opp med nødvendige lovendringer for å sikre arbeidstakernes rettigheter og andre viktige hensyn

Sosial dumping

Et seriøst arbeidsliv uten sosial dumping er avgjørende for den enkelte og for at seriøse virksomheter ikke skal tape i konkurranse med useriøse, og er også en

forutsetning for styringen av norsk økonomi. Tiltakene i regjeringens handlingsplaner mot sosial dumping skal følges opp og evalueres.

Regjeringen vil:

- gjennomføre handlingsplanene mot sosial dumping og vurdere ytterligere tiltak
- styrke Arbeidstilsynets muligheter til kontroll og vurdere ytterligere sanksjonsmidler
- sikre at allmenngjøring av tariffavtaler kan skje der det er behov, og følge opp og vurdere om innsynsretten er hensiktsmessig utformet
- følge opp lovbestemmelsene om solidaransvar i allmenngjøringsloven, jf Ot.prp. nr. 88 (2008-2009)
- ytterligere styrke felleskontroller fra ulike offentlige myndigheter for å hindre sosial dumping, skatteunndragelser og andre straffbare forhold
- ta et krafttak i bransjer som er særlig utsatt for useriøsitet, sosial dumping og utstøtings- og arbeidsmiljøproblemer gjennom treparts bransjeprogrammer
- bygge ut og gjennomføre strategien for anstendig arbeidsliv i andre land

KAPITTEL 8: SOSIAL RETTFERDIGHET

Rettferdig fordeling og utjamning er grunnleggende verdier for regjeringen. En sterk offentlig sektor har vært og er en forutsetning for utjevning og likeverdige vilkår for alle. For å redusere ulikheter i levekår vil regjeringen utjevne økonomiske og sosiale forskjeller og bekjempe fattigdom. Velferdssamfunnet bygger på universelle tilbud. Det er viktig for at marginalisering og ekskludering ikke skal gå i arv.

Målet om arbeid til alle og gratis eller rimelige velferdstjenester, er sammen med det sosiale sikkerhetsnettet avgjørende for å lykkes. Makspris i barnehager og gratis skolebøker i den videregående skole, er eksempler på regjeringens videreutvikling av viktige velferdstjenester.

Regjeringen vil legge til rette for at alle barn og unge gis muligheter til å delta og utvikle seg i samfunnet uavhengig av foreldrenes økonomiske og sosiale situasjon.

Regjeringen vil særlig legge vekt på barns behov når det gjelder tiltak mot fattigdom. God kommuneøkonomi, sosial boligpolitikk, aktiv arbeidsmarkedspolitikk, gratis eller rimelige fellesgoder og en inntektssikring som gir mulighet til å leve et verdig liv er viktig. Dette for å unngå at økonomisk fattigdom skal ramme barn og ekskludere dem fra sosiale fellesskap.

Bekjempelse av fattigdom må ta utgangspunkt i reelle levekårsproblemer, og den enkeltes mulighet til å delta og utvikle seg i samfunnet.

Regjeringen vil fortsatt vektlegge et bredt forebyggende perspektiv, gjennom å bidra til å endre forhold som skaper og opprettholder fattigdom i oppvekstmiljø, utdanningssystem, innenfor arbeidsmarked og arbeidsliv, og innenfor velferdsordningene. Vi skal ha en særlig innsats rettet mot de som er avhengige av rusmidler og deres pårørende.

Det må settes inn virkemidler tidlig, slik at vi hindrer utstøting og sikrer inkludering i arbeidslivet. Arbeid og aktivitet skal lønne seg. De gode resultatene av at flere tusen sosialhjelpsmottakere de siste årene er tilbudt kvalifiseringstiltak, og gjennom dette har fått en avklart livssituasjon, gir grunnlag for økt innsats med flere slike tilbud.

Regjeringen vil:

- øke innsatsen mot fattigdom
- forsterke en målrettet innsats for at flest mulig kan leve av arbeidsinntekt

- i forbindelse med behandlingen av Fordelingsutvalgets innstilling legge fram for Stortinget tiltak for bedre fordeling og bekjempelse av fattigdom, spesielt legge fram tiltak som kan redusere fattigdom blant barn
- sikre at kommunene har et godt tilbud om økonomisk rådgivning
- bruke kvalifiseringsprogrammet for å få flere over fra passiv sosialhjelp til deltakelse i arbeidslivet
- at alle brukere av sosialtjenestene må sikres individuell plan
- at barn i familier som lever på sosialstønad skal ha selvstendig rett til aktivitetsstøtte
- sikre at flere får tilgang til bostøtte, gjennom oppfølging av St.prp. nr. 11 (2008-2009) Ei styrkt bustøtte
- videreutvikle samarbeidet med og øke støtten til brukerorganisasjoner og andre frivillige organisasjoner som gjør en stor innsats for velferdssamfunnet

Folketrygd og pensjon

Regjeringen vil gjennomføre pensjonsreformen slik som forutsatt i Stortingets brede pensjonsforlik i 2005 og 2007. Pensjonsreformen trygger framtidens pensjoner og bidrar til å sikre bærekraften i den norske velferdsstaten. Muligheten for å kombinere arbeid og pensjon forbedres kraftig, og legger til rette for en gradvis nedtrapping av yrkeslivet for de som ønsker dette.

Den varslede opptrappingen av folketrygdens minsteytelser gjennomføres, og garantipensjonen justeres i tråd med tidligere vedtak. Regjeringen vil ved tilpasningen av reglene for uføres ytelser til pensjonsreformen sikre en fortsatt god uføreordning i Norge.

Det skal arbeides videre med tjenstepensjonsordningene, blant annet oppfølging av offentlige tjenstepensjoner etter lønnsoppgjøret 2009 og tilpasning av private tjenstepensjonsordninger, herunder også for selvstendig næringsdrivende, til pensjonsreformen og oppfølging av NOU 2009: 13 Brede pensjonsordninger. Det legges opp til en omfattende evaluering av pensjonsreformen i samarbeid med partene i arbeidslivet.

Arbeids og velferdsforvaltningen

Formålet med NAV-reformen er en helhetlig, effektiv og brukerorientert arbeids- og velferdsforvaltning. Arbeids- og velferdsetaten skal, i et partnerskap med kommunene, arbeide for at brukerne skal få de ytelser, tjenester og tiltak som de har behov for så raskt som mulig. NAV må ha ressurser, kompetanse, organisering og verktøy til å realisere målet om flere i arbeid, korrekt og rask

ytelsesforvaltning og sosialfaglig oppfølging. Målet er raskere saksbehandling, hensiktsmessig beslutningsnivå og tettere oppfølging av hver enkelt bruker. Regjeringen vil styrke brukervedvirkningen.

Regjeringen vil:

- videreutvikle NAV-kontorene ved bruk av brukerundersøkelser, universell utforming og reduksjon av køer
- vurdere en ordning med Velferdsombud som skal dekke NAV, sosialtjenesten og helsetjenesten

Sosial boligpolitikk

Regjeringen vil føre en sosial boligpolitikk slik at alle skal kunne disponere en god bolig i et godt bomiljø. Boligpolitikken vil være en viktig del av regjeringens brede velferdspolitik. En sosial boligpolitikk skal forebygge at mennesker kommer i sosialt og økonomisk uføre. Boligpolitikken skal styrkes gjennom at det legges til rette for høy nybygging blant annet gjennom aktiv bruk av Husbanken, satsing på billige utleieboliger til ungdom og vanskeligstilte og en god bostøtteordning. Vi vil også sikre at tilskudd til ikke-kommersielle boliger blir brukt som forutsatt.

Regjeringen vil legge vekt på Husbanken som boligpolitisk verktøy. Denne har med sine låne- og støtteordninger, vært det viktigste boligpolitiske verktøyet i Norge etter krigen. Regjeringen vil sørge for at lånerammene og boligtilskuddene skal stå i forhold til de behovene som skal dekkes. Husbankens ordinære låneordninger skal sikre en vedvarende tilførsel av nøkterne, rimelige boliger. Det offentlige må bidra til å oppnå en stabil boligbygging på et høyt nok nivå.

Regjeringen vil:

- arbeide for å avskaffe bostedsløshet ved å skaffe flere kommunalt disponerte utleieboliger, boliger med oppfølgingstjeneste og ikke-kommersielle utleieboliger
- at de som kommer ut av rus og psykiatri institusjoner eller fengsel skal tilbys et egnet varig boligtilbud
- gi flere leiere i kommunale boliger mulighet til å kjøpe boligen
- vurdere en leieprisindeks som gjør det mulig for leietakere og utleiere å finne gjengs leiepris

- utvide ordningen med husleietvistutvalg til å omfatte flere byer
- videreutvikle Startlånordningen slik at flere unge får mulighet til eie egen bolig
- gjøre nødvendige tilpasninger for å forebygge problemer med lavinnskuddsborettslag
- bidra gjennom boligstilskuddet til at flere funksjonshemmede og eldre kan bli boende lenger hjemme

KAPITTEL 9: HELSE OG OMSORG

God helsetilbud til alle

Regjeringen vil ha en helsetjeneste som ligger i front både medisinsk og teknologisk. Regjeringen har som mål å redusere sosiale helseforskjeller. Alle skal ha et likeverdig tilbud av helsetjenester uavhengig av diagnose, bosted, personlig økonomi, kjønn, etnisk bakgrunn og den enkeltes livssituasjon. Når sykdom rammer skal folk oppleve at de får tilbud om behandling og pleie med kort ventetid og med størst mulig nærhet til brukeren.

Sykdomsbildet i befolkningen endrer seg som følge av endret livsstil og høyere levealder. Vi vil gjennomføre en samhandlingsreform i helsevesenet, hvor de økonomiske, juridiske og organisatoriske ordningene tilpasses slik at pasienten opplever et helsetilbud som henger sammen, og ressursene utnyttes best mulig, jf St. meld. nr. 47 (2008-2009). Den kommunale helse- og omsorgstjenesten skal settes i stand til å drive godt forebyggende arbeid og gi behandling i samarbeid med spesialisthelsetjenestene.

Det forebyggende helsearbeidet må prioriteres langt høyere enn i dag, ikke minst for å bidra til reduserte helseforskjeller mellom ulike grupper. Helsestasjonen, skolen og barnehagen er viktige arenaer for å fremme god folkehelse. Regjeringen vil legge økt vekt på tverrfaglig samarbeid, og gjøre helsetilbudene mer tilgjengelige der folk bor.

For å lykkes med samhandlingsreformen, må kommunehelsetjenesten gjøres attraktiv som arbeidssted. Pasientene skal ha kvalitet i tjenestene. Det må settes av tilstrekkelig ressurser til habilitering og rehabilitering.

Regjeringen vil fortsette å styrke innsatsen for psykisk helse. Vi vil fullføre omstillingen av psykisk helsevern, styrke arbeidet med å redusere og kvalitetssikre bruk av tvang, samt videreutvikle trygge oppfølgings- og behandlingsmodeller. Vi vil prioritere tilbudet til barn og unge. Brukermedvirkning skal være det bærende prinsippet i organisering av det psykiske helsevernet, noe som innebærer at individuell plan må bli mer utbredt.

For å sikre et godt helsetilbud til alle må vi ha en sterk offentlig helsetjeneste der sykehusene i det vesentlige er eid og drevet av offentlige, med private virksomheter og avtalespesialister som nyttige samarbeidspartnere. Regjeringen vil at sykehus eid og drevet av frivillige organisasjoner skal sikres gode vilkår gjennom avtaler med det offentlige.

Gjennom samhandlingsreformen vil kommunene få et større ansvar for å yte helsetjenester til befolkningen. Spesialisthelsetjenesten skal utvikles i en enda tydeligere spesialisert retning. Dette reiser problemstillinger knyttet til arbeidsdelingen mellom kommunehelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten, men også til arbeidsdelingen mellom sykehus. Regjeringen vil videreføre arbeidet med en bedre arbeidsdeling mellom sykehus. Dette kan bety at enkelte sykehus skal gjøre andre oppgaver enn i dag, blant annet sett i sammenheng med samhandlingsreformen. I dette arbeidet legges det til grunn at dagens desentraliserte sykehusstilbud skal opprettholdes. Dette vil blant annet sikre nærhet til akuttfunksjoner og fødetilbud, selv om slike tilbud ikke gis ved alle sykehus. Ingen lokalsykehus skal legges ned.

Regjeringen vil arbeide for at EU ikke innfører et helsedirektiv som innebærer et svekket offentlig og desentralisert helsetilbud.

Regjeringen vil:

- styrke sykehusenes økonomi, slik at flere pasienter behandles og ventetidene holdes lave
- gjennomføre samhandlingsreformen i tråd med St. meld. nr 47 (2008-2009)
- at legetjenestene i kommunene skal styrkes
- at lokalmedisinske sentra skal videreutvikles for å sikre koordinerte helsetjenester i samarbeid mellom kommune- og spesialisthelsetjenesten
- styrke fødselsomsorgen og bygge ut differensierte fødetilbud
- at regionale helseforetak iverksetter tiltak for å redusere ventetidene for behandling og somatikk. Ledig kapasitet i de offentlige sykehusene skal utnyttes. Avtaler mellom helseforetak og private kommersielle sykehus skal ikke ha et omfang som undergraver pasientgrunlaget for de små sykehusene
- etablere sterkere nasjonal koordinering på e- helse området, tidsfrister for utviklingsmål og etablere en nasjonal kjernejournal for alle innbyggere. Informasjonssikkerhet skal prioriteres høyt slik at personvernet ikke utfordres
- sikre god organisering og tilgang på data fra nasjonale helse- og kvalitetsregistre, biobanker og de store befolkningsundersøkelsene for å styrke forskning og kunnskapsutvikling i helsetjenesten samtidig som personvern hensyn ivaretas
- at Nasjonal helseplan skal videreutvikles til å bli et mer operativt redskap for prioriteringer innenfor de samlede helse- og omsorgstjenestene. Den skal sikre god politisk styring gjennom å være et strategisk styringsdokument for helsetjenesten. For å sikre en reell prioriteringsdebatt skal fylkeskommunene involveres i en høringsrunde
- at foretaksmodellen innenfor spesialisthelsetjenesten videreføres

- i forbindelse med det videre arbeidet med samhandlingsreformen og i lys av internasjonale og nasjonale erfaringer gjennomgå finansieringen av spesialisthelsetjenesten
- bygge ut lavterskeltilbud som skolehelsetjenesten og helsestasjonene for å kunne behandle barn og ungdom på et tidlig tidspunkt
- sikre at voksne får et lavterskeltilbud for å forebygge alvorlige psykiske lidelser
- styrke behandlingstilbudet til pasienter med spiseforstyrrelser, med særlig fokus på barn og unge
- sikre tilgjengeligheten til tannhelsetjenester og følge opp stortingsmeldingen om framtidens tannhelsetjenester, St meld. nr. 35 (2006-2007). Vi har som mål at det offentlige gradvis skal ta et større ansvar på tannhelsefeltet, og utrede ulike modeller med sikte på at det etableres et tak på hvor mye den enkelte selv skal dekke av utgifter til nødvendig tannbehandling. Vi vil innføre gratis tannhelsekontroll for eldre over 75 år

Trygghet og valgfrihet i omsorgen

Pleie- og omsorgstrengende må få hjelp fra det offentlige tilpasset de utfordringene de har. Omsorgen må tilbys i en form som gir den enkelte trygghet, som ivaretar de pårørende og som er tilpasset de lokale forholdene. Den hjemmebaserte omsorgen skal styrkes slik at flere eldre gis mulighet til å bo hjemme.

Alle skal kunne ha en god og aktiv alderdom. De som trenger hjelp skal få den hjelpen de trenger, når de trenger den. Eldre mennesker vil utgjøre en voksende andel av befolkningen i årene framover. Vårt mål er en eldreomsorg som sikrer de eldre et verdig liv, valgmuligheter, respekt og privatliv. Vi vil styrke kvaliteten, styrke kunnskapen og sikre nok kapasitet i omsorgstjenesten.

Regjeringen vil:

- følge opp Eldreforliket i Stortinget om Omsorgsplan 2015, blant annet ved å
 - styrke eldres rettigheter gjennom endringer i kommunehelsetjenesteloven og fastsetting av ny forskrift om en verdig eldreomsorg
 - ha som mål å etablere 12 000 årsverk i pleie- og omsorgstjenesten i perioden 2008-2015
 - sikre full sykehjemsdekning innen 2015 ved at alle som trenger sykehjems plass eller omsorgsbolig skal få dette. Vi vil gi tilskudd til 12 000 sykehjemsplasser og heldøgns omsorgsplasser innen utgangen

- av 2015 for å sikre nok kapasitet, og utvide rammene ytterligere dersom søknadsinngangen fra kommunene tilsier det
- gjennomføre Kompetanseløftet 2015 slik at lederutdanning og videre- og etterutdanningstilbudene utvides og at ufaglærte får tilbud om fagutdanning
 - innføre en lovfestet plikt for kommunene til å tilby dagtilbud for demente
 - styrke kulturtilbudet for de eldre gjennom den kulturelle spaserstokken
- styrke innsatsen til forsknings- og utviklingsarbeid innenfor pleie- og omsorgstjenesten
 - innføre en rett til inntil 10 dager permisjon pr. år for å yte omsorg for nære pårørende
 - gjennomgå ordningen for omsorgslønn

Innsats mot rusavhengighet

Rusmisbruk er et alvorlig samfunnsproblem. Skader av rusbruk og avhengighet berører mange. Alt for mange med rusproblemer opplever å ikke komme inn til behandling når de er motivert, at de må vente for lenge på behandlingsplass etter avrusning og at ettervernet er for dårlig. Regjeringen vil bruke de neste årene til å systematisk bygge opp kapasitet og kompetanse innen forebygging, holdningsarbeid, behandling, rehabilitering og ettervern. Tjenestene skal ha god kvalitet, og være preget av godt samarbeid mellom nivåer og mellom offentlige og private instanser.

Regjeringen vil:

- evaluere og gjennomgå erfaringene fra Opptappingsplanen for rusfeltet 2006-2009. Vi vil følge opp enigheten i Stortinget om å styrke innsatsen ytterligere i årene fremover
- at rusavhengige skal få innfridd sine pasientrettigheter og sikres rett til behandling på riktig nivå og til rett tid ut fra en individuell vurdering
- vurdere etablering av rusakutt i de større byene
- overvåke situasjonen med overdose- og rusrelaterte dødsfall og skaffe mer kunnskap om årsak til slike dødsfall med sikte på å forbedre overlevelsesprognosen for rusavhengige
- at personer med både rusavhengighet og psykiske problemer får et bedre og mer samordnet tilbud
- gi bedre oppfølging til pårørende til rusavhengige, herunder støtte til pårørende sentre

- ha flere rusmestringsenheter i fengslene, rusbehandling ved løslatelse og mer soning i institusjon (§12)

KAPITTEL 10: BARN, UTDANNING OG FORSKNING

Barn og familie

Gode permisjonsordninger er viktig for å sikre barn og foreldre god kontakt i barnets første leveår. Samtidig gir gode permisjonsordninger god mulighet til å kombinere barn og arbeidsliv. En videre utvidelse av foreldrepermisjonen bør forbeholdes far for å sikre et likestilt foreldreskap.

Regjeringen vil:

- målrette og styrke en ordning med kontantstøtte til ettåringer. Vesentlige endringer i kontantstøtteordningen vil bli varslet i god tid. Vi vil vurdere å øke engangsstøtten
- ha som mål å utvide fedrekvoten fra ti til 14 uker, og den samlede permisjonstiden til 48 uker, jf St.meld. 8 (2008-2009)
- utrede hvordan ordningen med den to uker lange omsorgspermisjonen for far ved fødsel eller omsorgsovertakelse kan gjøres bedre
- sikre flere fedre selvstendige opptjeningsrettigheter til fedrekvote
- arbeide for å gjøre det enklere å adoptere barn

Styrket innsats for utsatte barn og unge

De aller fleste barn som vokser opp i Norge har det bra. Derfor er det særlig viktig å stille opp for barn og familier som har utfordringer. Det er avgjørende at barn og familier får tidlig hjelp, for å forebygge senere problemer. Det er særlig viktig å hindre at barn opplever sosial ekskludering som følge av foreldrenes økonomi.

Barnets stemme skal høres i saker som angår dem. Tiltakene innenfor statlig og kommunalt barnevern skal være kunnskapsbaserte. De ansatte må ha god kompetanse og arbeidsforhold slik at de kan gi barn og familier god faglig bistand. Ulike instanser som bistår utsatte barn og unge må samarbeide godt.

Regjeringen vil:

- samarbeide med KS om en plan for styrking av barnevernet i kommunene. Kompetansen skal bedres, og vi har som mål å øke antall ansatte
- arbeide for at utsatte barn og unge og deres familier skal få bedre samordnet bistand fra ulike deler av hjelpeapparatet

- gi støtte til ordninger med ferie og fritidstilbud for barn av foreldre med dårlig økonomi
- bidra til at barn med nedsatt funksjonsevne kan delta i fritidsaktiviteter
- etablere flere Barnehus

Kvalitet og mangfold i fellesskolen

Regjeringen har som en av sine viktigste prioriteringer å satse på utdanning og kunnskap. Gjennom sosial læring, utdanning, dannelse og medvirkning skal barn og unge tilegne seg kunnskaper og ferdigheter, lære å få ansvar, vise omsorg, utvikle kritisk sans og selvtillit.

Mennesker har evne til og behov for å lære hele livet. Små barn tilegner seg nye kunnskaper og ferdigheter i et tempo som aldri seinere i livet. I voksen alder har mange behov for kompetanse for å takle omstillinger i arbeidslivet, fullføre ufullstendig opplæring eller for selvutvikling. Regjeringen vil legge til rette for et utdanningssystem som både gir tidlig innsats og livslang læring.

Kunnskap er avgjørende for å kunne møte framtidens utfordringer knyttet til miljø og klima, helse og velferd og verdiskaping. Også videreutviklingen av velferdssamfunnet, som samhandlingsreformen, barnehagereformen, Kunnskapsløftet og evnen vår til å gi en aldrende befolkning en verdig alderdom, er avhengig av arbeidskraft med god og oppdatert kompetanse. Forskning og utdanning er forutsetningen for verdiskaping i en kunnskapsøkonomi der kunnskap og teknologi er våre fremste konkurransefortrinn.

Et godt barnehagetilbud til alle barn

Regjeringens mål er at alle barn er sikret et barnehagetilbud med høy kvalitet og lav pris. Barnehagen skal være et sted for lek, læring og omsorg. Regjeringen vil legge vekt på å utvikle kvaliteten i barnehagetilbudet, og videreføre tradisjonen med barnehager som legger til grunn et helhetlig syn på barn og læring. Barnehagene er pedagogiske tilbud, men skal ikke utvikle seg til å bli lik skolen. Regjeringen vil sikre at kommunene oppfyller retten til barnehageplass. Målsettingen på sikt er å innføre krav om minimum to opptak i året til barnehager for å redusere ventetiden.

Regjeringen vil:

- sikre fortsatt full barnehagedekning

- har som mål å oppfylle dagens pedagognorm, og arbeide for at en større andel av de ansatte har barnefaglig kompetanse
- styrke innsatsen for kvalitets- og kompetanseutvikling i barnehagene
- utrede et pedagogisk tilbud til alle barn i førskolealder, og øke satsingen på gratis kjernetid i barnehagen i områder med mange minoritetsspråklige barn
- videreføre statlig støtte til bygging av barnehager
- for å sikre økonomisk likebehandling trappe opp bevilgningene til ikke-kommunale barnehager i en periode på inntil fem år
- legge til rette for likeverdige lønns- og arbeidsvilkår i kommunale og private barnehager

Lære mer, trives og mestre

Regjeringen vil arbeide for at alle skal oppleve læring, mestring og utfordringer i skolen. Gjennom tett oppfølging og høy kvalitet i opplæringen skal alle være godt rustet når de går ut av grunnskolen, slik at de kan fullføre en videregående opplæring. Det skal legges vekt på tidlig innsats, både ved at det satses ekstra på de laveste klassetrinnene, og ved at det tas raskt tak i problemer som oppstår gjennom skolegangen. Varierte arbeidsmåter, og en helhetlig tilnærming til elever og læring skal gi trivsel, motivasjon og mestring for alle. Regjeringen vil styrke elevenes sosiale og kulturelle kompetanse.

Regjeringens hovedprioritet for å få en god skole er å få flere og godt kvalifiserte lærere inn i skolen. Regjeringen vil satse på rekruttering av lærere og fortsette å bygge opp lærernes kompetanse gjennom en omlegging av lærerutdanningen, og en fortsatt satsing på etter- og videreutdanning.

Elevene trenger tid til å arbeide med fagene, til å røre på seg og ha sunne måltider. Regjeringens mål er en helhetlig skoledag med tid til læring, fysisk aktivitet hver dag, og tid til lekser. Alle må få mulighet til å delta i SFO, men SFO skal være et frivillig tilbud. Det skal gis tilbud om gratis leksehjelp i SFO.

Regjeringen vil videreføre satsingen på språk og realfag. God IKT-bruk i skolen må sikres gjennom kompetanseutvikling og en systematisk satsing på IKT.

Trygghet er en forutsetning for barn og unges læring. Regjeringen vil fornye og trappe opp arbeidet mot mobbing. Samarbeidet mellom hjem og skole skal styrkes.

Frafallet skal bekjempes

Regjeringen vil legge til rette for at alle kan fullføre en videregående opplæring som gir anerkjennelse i arbeidslivet eller for videre studier. Elevene skal bli bedre rustet fra grunnskolen av, få bedre støtte til å ta rette valg av videregående opplæring og det skal gjøres endringer i videregående som kan bidra til å motivere elevene til å fullføre. Integreringen mellom teori og yrkespraksis må bli bedre.

Det må etableres nok lærlingeplasser, slik at kvaliteten i yrkesopplæringen sikres. Regjeringen vil i samråd med arbeidslivets organisasjoner ta initiativ til ordninger som både stimulerer bedriftene til å rekruttere lærlinger og som sikrer lærlingenes rettigheter og forutsigbarhet.

Regjeringen vil:

- legge til rette for flere lærere gjennom styrket kommuneøkonomi og ved å endre opplæringsloven for å sikre en maksimumsgrense for tallet på elever per lærer på hver skole
- fortsette satsingen på etter- og videreutdanning i skolen
- legge til rette for at mer av lærernes tid kan frigjøres til undervisning
- videreføre privatskoleforliket
- styrke timetallet på barnetrinnet
- styrke kvaliteten i det spesialpedagogiske støtteapparatet
- sikre at alle skoler arbeider systematisk mot mobbing
- intensivere arbeidet med å redusere frafallet i videregående skole i tråd med St. meld. nr. 44 (2008-2009) Utdanningslinja
- utrede hvordan en kan lovfeste rett til lære plass, supplert med et forsterket alternativt løp i skole. Vi vil forsterke samarbeidet med partene i arbeidslivet for å få nok lære plasser og stille krav til offentlige virksomheter om å ta inn lærlinger
- videreføre arbeidet med å prøve ut nye evaluerings- og eksamensformer
- beholde karakterene på ungdomstrinnet, men samtidig forbedre vurderingssystemet og lærernes kompetanse til å vurdere
- ta sikte på å innføre et praktisk valgfag i ungdomsskolen, dersom forsøkene med et slikt fag er vellykket
- videreutvikle praksisveien til fagbrev og gjøre den tilgjengelig for flere elever
- styrke rådgivningstjenesten
- gi elevene tilgang på læremidler på begge målformer, til samme tid og pris

- bedre seksualundervisningen og prevensjonsveiledningen, og styrke arbeidet mot kjønnsbasert mobbing og seksualisert trakassering
- innføre en gratis time SFO hver dag for å legge til rette for leksehjelp, fysisk aktivitet og mulig samarbeid med kulturskolen. Regjeringen vil utrede nasjonale kvalitetskrav og vurdere tiltak for å begrense foreldrebetalingen
- gjennomføre rentekompensasjonsordningen innenfor en investeringsramme på 15 milliarder kroner til oppussing og bygging av skoler og svømmeanlegg fra 2009-2016

Livslang læring

Etter- og videreutdanning er et av de viktigste verktøyene vi har for å kvalifisere folk til et yrkesliv som stadig endres, både i struktur og arbeidsmåter. Mange voksne sliter også med mangelfulle grunnleggende ferdigheter slik at de har problemer med å mestre hverdagen og delta i samfunnslivet. Regjeringen vil øke satsingen på kompetanseutviklende tiltak.

Regjeringen vil:

- styrke informasjonsarbeidet, slik at flere blir kjent med sine muligheter for etter- og videreutdanning
- øke den offentlige støtten til voksenopplæring
- styrke fagskolenes rolle som tilbyder av yrkesrettet videreutdanning for fagarbeidere. Fagskolene skal sikres finansiering som gir forutsigbare rammer
- utvikle forsøk med videregående opplæring for voksne arbeidsløse innen regelverket for arbeidsmarkedsopplæringen
- styrke ordninger for etterutdanning i arbeidslivet

Lik rett til høyere utdanning

Større ungdomskull og flere studenter gir gode muligheter til å fylle samfunnets behov for kompetanse i årene som kommer. Universiteter og høyskoler er sentrale i utviklingen av kunnskapssamfunnet, og de må være langsiktige og faglig selvstendige forvaltere av kunnskap. Regjeringen vil sikre frie og uavhengige universiteter og høyskoler i hele landet som kan gi studentene forskningsbasert undervisning av høy kvalitet, som er relevant og tilpasset et moderne kunnskapssamfunn. Regjeringen vil i større grad legge til rette for samarbeid og arbeidsdeling i universitets- og høyskolesektoren for å styrke

utdanningstilbudet i hele landet. Alle skal ha lik rett til utdanning, og det skal være mulig å studere på heltid.

Regjeringen vil:

- styrke basisbevilgningene til universiteter og høyskoler for å øke utdanningstilbudet, herunder etter- og videreutdanning og desentralisert utdanning, og øke antall studieplasser
- styrke utdanningsstøtten for studenter med funksjonsnedsettelse og studenter med barn
- ha mål om å bygge 1000 studentboliger i året

Forskning

Regjeringen vil realisere målene i Klima for forskning (St.meld. nr. 30 2008-2009). Forskningen skal bidra til at vi kan møte de globale utfordringene, til bedre helse og helsetjenester og til grønn verdiskaping i hele landet. Målsettingen om at den samlede forskningsinnsatsen skal utgjøre 3 prosent av BNP, ligger fast.

Regjeringen vil:

- fortsette å øke forskningsbevilgningene i årene framover, i tråd med Forskningsmeldinga
- gjennomføre opptrappingsplanen for klimaforskning, jf. Klimaforliket
- styrke grunnforskningen
- bedre forskerrekrutteringen
- sikre planer for investeringer i vitenskapelig utstyr gjennom et nasjonalt veikart for forskningsinfrastruktur
- gjennomføre tiltak for å øke andelen kvinner i høyere vitenskapelige stillinger
- lage en plan for å redusere antall midlertidige tilsetninger i akademien

KAPITTEL 11: FORNYING OG UTVIKLING AV OFFENTLIG SEKTOR

Den norske samfunnsmodellen skiller oss fra de fleste andre land ved at vi har en omfattende offentlig sektor som sikrer velferd, omsorg, helse og utdanning, et velorganisert arbeids- og næringsliv, et betydelig offentlig eierskap og høy yrkesdeltakelse. Regjeringen vil forsterke, forbedre og fornye denne samfunnsmodellen. Vi vil satse på fellesskapsløsninger og en sterk offentlig sektor også i framtiden.

Offentlig sektor skal gi alle innbyggere gode tjenester, valgfrihet og medbestemmelse. Den skal både bidra til effektiv utnyttelse av ressursene i samfunnet og ivareta hensynet til jevn fordeling mellom ulike grupper og mellom ulike livsfaser for den enkelte. Våre mål i fornyingen av offentlig sektor er å oppnå mer velferd og mindre administrasjon, mer lokal frihet og mindre detaljstyring.

Fornyning av offentlig sektor skal skje gjennom forbedret bruk av teknologi, utnyttning av beste praksis, en mest mulig hensiktsmessig organisering, utvikling av de ansattes kompetanse og bedre bruk av deres talenter, ideer og evne til å finne gode løsninger. Brukernes behov skal stå i sentrum i utviklingen av offentlig sektor. Innflytelse og medbestemmelse for offentlig ansatte og deres organisasjoner er et avgjørende virkemiddel i dette arbeidet.

Regjeringen vil ikke privatisere eller kommersialisere grunnleggende velferdstjenester. Vi vil videreutvikle samarbeidet mellom offentlig sektor og frivillige aktører og ideelle organisasjoner, som er viktige bidragsytere til velferdsproduksjonen. Disse har høy kompetanse og stort engasjement, og kan presentere nye løsninger på velferdsutfordringene. Ideelle og frivillige organisasjoner som bidrar til velferdsproduksjonen som leverandører til det offentlige skal få forutsigbare avtalevilkår og arbeidsforhold, samtidig som vi skal stille klare krav til kvalitet, kostnader og arbeidsvilkår.

Regjeringen skal føre en aktiv arbeidsgiverpolitikk der ledere og ansatte spiller på lag. Vi vil videreføre lov og avtaleverk for medbestemmelse og medvirkning. Dette bidrar til effektiv utvikling, oppgaveløsning og resultater.

Regjeringen vil utnytte og forbedre de samordningsmekanismene som finnes innenfor statsforvaltningen og stimulere til å bruke nye metoder for samarbeid internt i virksomhetene og mellom ulike deler av forvaltningen. Det er nødvendig med økt profesjonalisering av offentlige anskaffelser. Regjeringen vil satse på elektroniske løsninger, både innkjøpsverktøy og nettverk for innkjøpere. Effektive elektroniske løsninger, som elektronisk faktura, kan frigjøre store ressurser.

Regjeringen vil:

- fornye og forbedre offentlig sektor i nært samarbeid med brukerne og de ansatte og deres organisasjoner
- videreføre arbeidet med klart språk i offentlig sektor
- at offentlig sektor opptrer som en ansvarlig forbruker som kjøper miljøvennlige varer og tjenester
- legge til rette for at kommuner og offentlige institusjoner i større grad kan samordne sine innkjøp
- foreta en gjennomgang av erfaringer med fornyings- og effektiviseringsprosesser i offentlig sektor og hvordan medvirkning fra brukerne og deltakelse fra de ansatte kan bidra i slike prosesser
- legge til rette for forsøk i statlig og kommunal sektor, der en blant annet vil vurdere reduksjon i arbeidstid og ulike turnusordninger, som kan bidra til redusert sykefravær og at flere kan stå lenger i arbeid

En framtidsrettet IKT-politikk og digital fornying:

IKT er et viktig redskap i arbeidet med å fornye og effektivisere offentlig sektor. Vi skal satse videre på felles standarder for utveksling av data, felles infrastruktur som gir helhetlig kontaktflate for brukere og tilrettelegging for gjenbruk av offentlige informasjonsressurser.

Regjeringen vil:

- at offentlig informasjon som hovedregel bør være gratis tilgjengelig for alle i digital form
- videreføre og styrke arbeidet med elektronisk ID og elektronisk signatur
- forsvare prinsippet om nettnøytralitet på internett
- tilby flere digitale selvbetjeningstjenester til innbyggere og næringsliv
- at offentlige IT-løsninger i større grad skal basere seg på åpne standarder

KAPITTEL 12: NORGE SOM MILJØNASJON

Norge skal være foregangsland i miljøpolitikken. For at framtidens generasjoner skal ha tilgang til et godt miljø, stabilt klima og rikt naturmangfold, må hensynet til miljø være gjennomgripende i alt vi foretar oss. Norge skal bygge sin miljøpolitikk på prinsippet om bærekraftig utvikling og en forsvarlig forvaltning av naturressursene, på prinsippene om føre-var, samlet belastning, at forurenser skal betale og om bruk av best tilgjengelig teknologi. Naturen skal tas vare på fordi vi som mennesker er avhengig av den, men også fordi den har verdi i seg selv.

Klima

For å unngå at temperaturen på jorda øker med over 2 grader C i forhold til førindustriell tid, må de globale utslippene reduseres med 50 til 85 prosent innen 2050. I 2020 må industrilandene redusere utslippene med 25 – 40 prosent, mens utslippsveksten i utviklingslandene må begrenses. De globale utslippene må reduseres senest fra 2015. Regjeringen har som langsiktig mål at hvert menneske på jorda skal tildeles samme rett til å slippe ut klimagasser.

Skal vi løse klimautfordringen krever det internasjonalt samarbeid. Norge skal derfor arbeide for en mer omfattende og ambisiøs internasjonal klimaavtale som skal etterfølge Kyoto-avtalen. Regjeringen mener derfor at avtalen må sikre at de globale utslippene reduseres så kraftig at temperaturøkningen på jorda ikke overstiger 2 grader C.

Regjeringen vil arbeide for en klimaavtale som forplikter de rike landene til å betale både for egne utslippsreduksjoner og bidra til å finansiere utslippsreduksjoner i fattige land. Dette understreker viktigheten av at en framtidig klimaavtale baseres på fleksible mekanismer som legger til rette for at rike land kan finansiere utslippsreduksjoner i fattige land. Det er avgjørende at vi får gjennomført store kutt raskt, samtidig som vi må utvikle ny teknologi som kan gi utslippsreduksjoner på lengre sikt. Norges arbeid mot avskoging i utviklingsland kan bidra til store og raske utslippsreduksjoner. Samtidig vil regjeringen videreføre og styrke arbeidet med teknologi for CO₂-fangst og -lagring slik at den kan bli kommersielt levedyktig og i neste omgang tas i bruk i kull- og gasskraftverk, og store punktutslipp rundt om i verden.

Regjeringen vil:

- overoppfylle Kyotoavtalen med 10 prosent
- skjerpe Norges klimamål slik at de tilsvarer kutt i utslippene på 40 prosent innen 2020 i forhold til 1990-nivå, dersom det kan bidra til enighet om en ambisiøs klimaavtale der de store utslippslandene påtar seg konkrete utslippsforpliktelser
- at Norge, som del av en global og ambisiøs klimaavtale der også andre industriland påtar seg store forpliktelser, påtar seg en utslippsforpliktelse tilsvarende reduksjoner på 100 prosent innen 2030, slik at vi da er karbonnøytrale
- videreføre klima- og skoginitiativet, og trappe opp innsatsen til om lag 3 milliarder kroner årlig
- legge fram for Stortinget en vurdering av klimapolitikken og behov for endrede virkemidler, herunder de sektorvise klimahandlingsplanene. En ny internasjonal klimaavtale nødvendiggjør en revisjon av nasjonale mål og virkemidler og en ny vurdering av hvordan Norges samlede innsats bør innrettes for å bidra best mulig til å redusere de globale utslipp av klimagasser
- gjøre Statens forurensningstilsyn om til Klima- og forurensningsdirektorat
- bruke plan- og bygningsloven aktivt for å redusere utslippene av klimagasser fra transport og byggsektoren
- at Forurensningsloven fortsatt skal være et viktig virkemiddel i klima- og miljøarbeidet
- at det i forbindelse med oppfølgingen av bærekraftstrategien, og i de ordinære budsjettframlegg, skal legges fram en rapportering/klimagassbudsjett som vurderer konsekvensene for klimagassutslipp og som rapporterer om utslippsutviklingen og gjennomføringen av klimapolitikken
- lage en konkret handlingsplan for alle sektorer for hvordan det norske samfunnet må forberede seg på å leve med klimaendringer, i forbindelse med behandlingen av Tilpasningsutvalgets innstilling

Naturmangfold og friluftsliv

Norge har et rikt og særegent naturmangfold som vi har et internasjonalt ansvar for å ta vare på. Regjeringen vil sikre at truede arter og naturtyper gis vern eller tilstrekkelig beskyttelse, slik at våre etterkommere kan oppleve det samme naturmangfoldet som vi kan.

Norsk vassdragsnatur er unik. Hensynet til kommende generasjoners naturopplevelser tilsier en restriktiv holdning til videre vassdragsutbygging, og tiden for de store vannkraftutbyggingene er forbi. I lys av klimautfordringene vil likevel opprustning og utvidelse av eksisterende vannkraftverk samt skånsom utbygging av vassdrag være et verdifullt bidrag.

Nasjonalparkplanen og de fylkesvise verneplanene skal slutføres i tråd med de vedtatte planer, mens innsatsen for forvaltning og skjøtsel av verneområder styrkes.

Norsk vannforvaltning skal bli mer helhetlig og økosystembasert. Norge har et særlig internasjonalt ansvar for å ta vare på den atlantiske villaksen, som i dag er truet av miljøpåvirkninger. Utviklingen i oppdrettsnæringen må ta hensyn til villaksen.

Friluftsliv er en kilde til livskvalitet, rekreasjon og bedre folkehelse, og gir mulighet for næringsutvikling. Allemannsretten er den viktigste bærebjelken for at alle skal utøve et aktivt friluftsliv. Regjeringen vil arbeide aktivt for å ta vare på kulturlandskapet.

Regjeringen vil:

- bruke naturmangfoldloven aktivt for å redusere antall truede arter på gjeldende rødliste og sikre at de mest truede naturtyper får status som utvalgte naturtyper etter naturmangfoldloven
- øke skogvernet slik at naturmangfoldet ivaretas. Vern skal så langt som mulig baseres på frivillig vern
- gjennomføre den marine verneplanen
- styrke skjøtsel og forvaltning av verneområder, samt arbeidet med verdiskaping knyttet til disse. Nasjonalpark- og naturinformasjonssentre må styrkes og nye etableres
- innføre en naturindeks for Norge som skal kunne presentere naturtilstanden i norske kommuner
- gjennomføre tiltak for å nå miljømålet om god økologisk tilstand i utvalgte vassdrag og kystområder innen 2015
- at de regionale vannforvaltningsplanene skal ha en økosystembasert tilnærming og omfatte miljøpåvirkninger og tiltak i vassdragene og kystområdene
- styrke tiltakene for å beskytte villaksen og bekjempe biologisk forurensing, blant annet gjennom kalking av vassdrag og bekjempelse av gyro
- at det skal bevilges mer penger til å kjøpe attraktive friarealer og strandområder til allmennhetens bruk, og at hensynet til friluftsliv og

kulturminner blir ivaretatt når Statskog, Forsvaret, Jernbaneverket og Kystverket skal avhende eiendommer med attraktive strandområder, og at de viktigste forblir i offentlig eie

- fullføre gjennomgangen av lov om motorferdsel i utmark
- ta sikte på å legge fram en helhetlig forvaltningsplan for Nordsjøen

Rovviltforvaltning

Regjeringen vil at hovedtrekkene i stortingsforliket om rovviltpolitikken fra 2004 skal videreføres. Den todelte målsettingen skal sikre rovviltbestandenes overlevelse, og næringsdrift basert på beitebruk i utmark. Regjeringen mener at det fortsatt skal være mulig med levedyktig næringsvirksomhet i landbruket i områder med rovvilt. Dyr på utmarksbeite har mange positive kvaliteter, på samme måte vil rovvilt i den norske naturen også ha positive kvaliteter. Utfordringen ligger i å ivareta begge deler uten at konfliktene mellom dem blir større enn nødvendig.

Regjeringen vil:

- samarbeide med Sverige om bestandsregistrering og fordeling av grenseulv. Ulverevirer i grenseområdet skal regnes inn i det norske måltallet. Regjeringens utgangspunkt for forhandlingene med svenske myndigheter er at grenseulv skal regnes med en faktor på 0,5. Måloppnåelsen (antallet ynglinger) skal ses over flere år i sammenheng. Regjeringen vil på denne bakgrunn foreta en ny vurdering av bestandsmålet for ulv
- fullføre ny bestandsregistrering, og utredningen av modell for beregning av antall ynglinger av bjørn. Regjeringen vil på denne bakgrunn foreta en ny vurdering av bestandsmålet for bjørn
- invitere Stortinget til et bredt forlik om bestandsmål for ulv og bjørn. Dette skal skje innen utgangen av 2010
- gi omstillingsmidler i prioriterte rovdyrområder når dette anses hensiktsmessig
- at det skal være lav terskel for å ta ut hannbjørner som har gjort skade eller som representerer et skadepotensial
- at det skal være lav terskel for å felle ulv som har gjort skade eller som representerer et skadepotensial utenfor ulvesonen
- at rovviltforvaltningen skjer på en slik måte at antallet ynglinger holdes så nær bestandsmålet som mulig. Der bestandsmålet ikke er nådd skal oppbyggingstakten ta hensyn til nødvendig tid til tilpasninger for beitebrukerne og lokalsamfunnene generelt

- styrke overvåking og bestandsregistrering av rovdyr betraktelig. Det skal gjennomføres årlig DNA-registrering av bjørn og jerv over hele landet, og den lokale deltakelsen i bestandsregistreringen skal økes. En ny metodikk for bestandsregistrering vil gi oss et bedre anslag over antallet årlige ynglinger av bjørn
- at all forvaltning av rovdyr skal bygge på vitenskapelig- og erfaringsbasert kunnskap. Nasjonalt overvåkingsprogram for store rovdyr skal ha overordnet ansvar for bestandsregistreringen
- gjennomføre en evaluering av gjeldende arealdifferensiering i rovviltregionene, blant annet med sikte på bedre geografisk samordning av områder som er prioritert til henholdsvis rovvilt og beitebruk i grenseområdene mellom forvaltningsregionene. Det skal ikke være rovdyr som representerer et skadepotensial i prioriterte beiteområder for husdyr og kalvingsområde for rein
- effektivisere skadefelling av rovvilt. Det offentliges praktiske og økonomiske ansvar for skadefelling skal forsterkes og klargjøres, med sikte på at andelen vellykkede skadefellingsforsøk skal øke
- sikre at det ved gjennomføring av skadefellingsforsøk i regi av kommunale fellingslag gis nødvendig bistand og veiledning fra Statens naturoppsyn (SNO). Deltakere i kommunale fellingslag skal få økonomisk kompensasjon fra første dag
- endre erstatningsordningen for husdyr med sikte på at faktisk rovdyrtap skal erstattes
- foreta en gjennomgang og iverksette nødvendige tiltak både innenfor rovviltforvaltninga og reindrifta med sikte på å sikre situasjonen for sørsamisk tamreindrift
- arbeide videre med spørsmålet om en generell innlemmelse av hund i nødvergebestemmelsen. Det vil blant annet bli sett nærmere på svenske erfaringer på området
- øke ressursene til forebyggende tiltak

Forbruk og forurensning

Regjeringen vil gjøre det enklere for folk å være miljøvennlig i hverdagen. Det må også lønne seg for den enkelte å velge miljøvennlig. Det offentlige må gå foran som ansvarlig forbruker og etterspørre miljøvennlige varer og varer som er tilvirket med høye etiske og sosiale standarder.

Miljøgiftene er en alvorlig trussel mot naturmangfold, matforsyning og helse for kommende generasjoner. Utslipp av miljøgifter må derfor stanses og kjemikalier

må ikke skade helse og miljø. Miljøgiftene utgjør en trussel mot livet i sjøen, og tas opp i fisk og skalldyr som folk spiser. På denne måten er forurenset sjøbunn fortsatt til hinder for at kystområder i mange byer kan tas i bruk til fiske, friluftsliv og turisme.

Miljøgifter havner også i avfallet. Vi må sørge for at det farlige avfallet tas hånd om på en forsvarlig måte, og samtidig arbeide med å redusere mengdene farlig avfall som oppstår. Luftforurensninger har lokale helseeffekter særlig i byene, men transporteres også over store avstander og bidrar til skader på økosystemer og helse.

Regjeringen vil:

- sørge for bedre produktmerking slik at det er mulig for forbrukerne å gjøre miljøvennlig valg
- utarbeide tiltak for å nå målet om å stanse bruk og utslipp av miljøgifter innen 2020
- frigi viktige kystarealer ved å gjennomføre og videreutvikle handlingsplanen for opprydning i forurenset sjøbunn
- styrke tilsynet og kontroll med behandlingsanlegg for farlig avfall, og styrke tilsynet for å avdekke ulovlig import og eksport av farlig avfall
- stimulere til materialgjenvinning ved å sørge for rammebetingelser som gjør det lønnsomt å sortere ut egnede fraksjoner for materialgjenvinning
- kartlegge og sikre deponier av industrielt lavradioaktivt avfall
- bidra aktivt til revisjon av Gøteborgprotokollen og EUs direktiv om nasjonale utslippstak for forurensninger til luft for å oppnå utslippsnivåer som ikke er skadelig for helse eller miljø
- øke innsatsen for bekjempelse av miljøkriminalitet
- styrke kunnskapen om miljø- og klimavennlig forbruk

Kulturminner

Kulturminner gir en unik dokumentasjon av landets historie og er ikke fornybare ressurser. Regjeringen vil gjennomføre en politikk hvor kulturminnene tas i bruk i utviklingen av samfunnet gjennom å gi kunnskap og opplevelser, og som grunnlag for verdiskaping. Nasjonalt viktige kulturminner skal settes i stand og sikres et varig vern. Kulturminner er en viktig del av en samlet miljø- og ressursforvaltning

Regjeringen vil:

- forbedre kulturminneforvaltningen i tråd med Riksrevisjonens forvaltningsrevisjon
- styrke innsatsen for å sette i stand de tekniske og industrielle kulturminnene som viktig dokumentasjon av arbeiderbevegelsens historie og kunnskap om arbeidsprosesser, teknologi og sosialhistorie
- øke kunnskapen om arkeologiske kulturminner som kommer fram i dagen på grunn nedsmelting av breer og fonner i høyfjellet som en følge av klimaendringer
- trappe opp innsatsen i verdensarvområdene for å sikre en forvaltning i tråd med forpliktelsene i verdensarvkonvensjonen og internasjonale evalueringer og for å utvikle lokal verdiskaping
- prioritere arbeidet med planlagte verdensarvnominasjoner
- vurdere tiltak for å hindre at fredete og verneverdige bygninger forfaller

KAPITTEL 13: ENERGIPOLITIKK

Regjeringens visjon er at Norge skal være en miljøvennlig og verdensledende energinasjon. Vi har stor vannkraftproduksjon. Vi har rikelig tilgang på olje og gass. Vi har mange bedrifter og arbeidsplasser knyttet til produksjon og foredling av norske energiresurser. Grønne arbeidsplasser innenfor energiproduksjon og miljøteknologi skal bli en ny vekstnæring i Norge.

I Norge er energipolitikken både velferdspolitik og klimapolitikk. Produksjonen må skje effektivt for å sikre inntekter til landet. Videre må politikken innrettes slik at inntektene kommer hele landet til gode og slik at verdiene tilfaller fellesskapet. Dagens hjemfallsordning for vannkraftressurser skal opprettholdes. Regjeringen vil i tillegg bruke energipolitikken aktivt for å redusere utslippene av klimagasser i Norge og i andre land. Regjeringens energipolitikk bygger på at miljø- og klimamålene vil bestemme produksjonsomfanget, og at det er nødvendig å føre en aktiv politikk for å begrense veksten i energiforbruket. Regjeringen vil legge fram en sak for Stortinget om fornybar energi.

Vi skal forene vår rolle som petroleumsprodusent med vår ambisjon om å være ledende i miljø- og klimapolitikken. Vi vil være ledende for å bidra til utvikling og bruk av karbonfangst og -lagring internasjonalt. Olje og gasspolitikken skal baseres på en kunnskapsbasert og langsiktig forvaltningen av petroleumsressursene.

Mer fornybar energi

Regjeringen vil øke den fornybare energiproduksjonen betydelig. Regjeringen legger til grunn at fornybardirektivet er EØS-relevant og vil forhandle med EU om å innlemme direktivet i EØS-avtalen.

Regjeringen skal sørge for en bærekraftig utnyttelse av vannressursene. Sikkerhet og miljø skal stå sentralt ved tiltak i vassdrag.

Regjeringen vil:

- innføre det felles sertifikatmarkedet med Sverige fra 1.1.2012 basert på prinsippene i overenskomsten av 7.9.2009. Regjeringen vil fremme forslag om en overgangsordning fram til et slikt system er på plass. Overgangsordningen skal sikre fortsatt utbygging av kraft etter 7.09.2009.

Overgangsordningen skal basere seg på de endelige vilkårene for det svensk/norske sertifikatmarkedet fra og med sertifikatmarkedet starter opp

- opprettholde Enova som vårt viktigste verktøy for å støtte fornybar energi og energieffektivisering. Ved opprettelse av et felles sertifikatmarked skal Enovas innsats særlig rettes mot energieffektivisering, varme og utprøving av umodne teknologier. Regjeringen vil i den forbindelse utarbeide nye resultatmål for Enova, herunder vurdere et eget resultatmål for bioenergi
- styrke og forbedre konsesjonsbehandlingen uten å redusere miljøkravene
- gjennomgå regelverket knyttet til revisjon av vassdragskonsesjoner
- følge opp Havenergi strategien
- øke FoU innen fornybare energikilder og karbonfangst og -lagring til totalt 600 millioner kroner innen 2010 i tråd med klimaforliket
- legge til rette for at Statkraft videreutvikles som en motor innenfor fornybar energi
- bidra til utvikling og kommersialisering av hydrogen som energibærer
- fortsette å styrke satsingen på fornybar energi og legge fram en opptrappingsplan for dette. Hovedvirkemidlene for å støtte utbygging av fornybar energi er Enova, et felles marked for grønne sertifikater med Sverige og EUs kvotemarked
- arbeide for at EUs kvotemarked skal gjøres strammere, og derigjennom ytterligere bedre lønnsomheten ved utbygging av fornybar energi. Regjeringen vil også bygge opp Grunnfondet for fornybar energi og energieffektivisering til 30 milliarder kroner innen 2012

Satsing på nett, sikker energiforsyning og skredforebygging

Økt utbygging av fornybar energi forutsetter mer nett. Klimaendringer kan øke omfanget av flom og skred, og også føre til at strømmettet utsettes for stadig større belastninger. Det er et mål å unngå regionale ubalanser i kraftforsyningen.

Regjeringen vil:

- legge til rette for økt utbygging av nettkapasitet mellom landsdelene og til utlandet
- at utbyggingen av toveiskommunikasjon mellom nettselskap og forbruker skal gi insentiver til energisparing
- støtte det pågående samarbeidet i det nordiske og europeiske kraftmarkedet
- styrke Statnetts rolle som tilrettelegger mellom store forbrukere av kraft, nettbygging og produksjon

- satse videre på skred- og flomforebygging gjennom økt kunnskap, sikringstiltak, bedre overvåking og varsling
- følge opp strategien om hvordan det skal tas sterkere hensyn til miljø, estetikk og lokalsamfunn når forsterkninger i kraftnettet planlegges
- at nettleien for strøm skal utjevnes over hele landet. Dette kan enten skje ved en ordning med felles nettariff eller ved at de statlige tilskuddene som i dag finnes trappes opp. Regjeringen vil slutføre utredningen om en felles nettariff samt vurdere forholdet mellom faste og variable avgifter
- at det skal vurderes om Statnett i særskilte tilfeller skal kunne pålegges å betale anleggsbidrag

Klimavennlig energibruk

Energibruken i samfunnet må bli mer effektiv. Vi må i større grad ta i bruk miljøvennlige energiresurser til oppvarming. Det er et mål for regjeringen at folk i framtiden ikke skal være ensidig avhengig av strøm til oppvarming.

Regjeringen vil:

- satse videre på utbygging av fjernvarme og lokale energisentraler
- lage en handlingsplan for energieffektivisering i bygg, med mål om å redusere samlet energibruk vesentlig i byggsektoren innen 2020
- stimulere til bruk av trematerialer i bygg i tråd med St meld. Nr 38 (2008-2009) Klimautfordringene – landbruket en del av løsningen
- ha et godt støtteregime ovenfor industrien for å få mer energieffektiv og miljøvennlig produksjon
- gjennomføre en husholdningsdugnad med informasjon om miljøvennlige energiløsninger i husholdningene
- legge til rette for at norsk restavfall til forbrenning i hovedsak forbrennes i Norge
- følge opp bioenergi strategien og sikre målrettet og koordinert virkemiddelbruk for økt utbygging av bioenergi. Innenfor de til enhver tid gitte rammer vil Enova få et eget resultatmål for bioenergi

Petroleumsforvaltning og CO2-håndtering

Petroleumssektoren står for halvparten av Norges eksportinntekter, og næringen står foran store utfordringer. Vi vil opprettholde verdiskapingen, sysselsettingen og kompetansen i petroleumsnæringen på et høyt nivå. Petroleumsvirksomheten

må ta utgangspunkt i at olje og gass er ikke-fornybare ressurser som må forvaltes i et langsiktig perspektiv.

Vi vil opprettholde leteaktiviteten etter olje og gass, og at oljeindustrien må få tilgang til interessante letearealer. Det er et mål å øke utvinningsgraden i eksisterende felt. Petroleumsvirksomhet på norsk sokkel skal være verdens fremste i forhold til oljevernberedskap og miljøovervåking.

Regjeringen har som mål at Norge skal være verdensledende i å utvikle teknologi for karbonfangst og lagring (CCS) slik at CO₂-håndtering kan realiseres nasjonalt og internasjonalt.

Regjeringen vil:

- videreføre systemet med forvaltningsplaner. De helhetlige rammene for petroleumsvirksomheten blir fastlagt i forvaltningsplanene for hvert enkelt havområde
- med sikte på å sikre statens inntektsgrunnlag, sysselsettingen og en bærekraftig utvikling, og for å bidra til Europas energisikkerhet, vil regjeringen gjennomgå petroleumspolitikken i en egen stortingsmelding
- legge til rette for en innovativ leverandørindustri. Det er et mål at nye prosjekter skal gi regionale ringvirkninger ved at de bidrar til næringsutvikling og arbeidsplasser lokalt/regionalt, blant annet gjennom lokalisering av driftsorganisasjonene. Særlig viktig er det å satse på kompetansearbeidsplasser lokalt
- videreføre en forutsigbar tildelingspolitikk knyttet til nummererte runder og TFO for derigjennom å bidra til et jevnt aktivitetsnivå. Regjeringen vil slutføre arbeidet med å vurdere hvordan TFO fungerer
- bidra til petroleumsforskningen bl.a. for å oppnå økt ressursutnyttelse og renere produksjon, bidra til mer effektiv leting på norsk sokkel og en mer effektiv oljevernberedskap
- bidra til en god sameksistens mellom petroleumsvirksomhet og fiskeriinteresser
- fortsette arbeidet med å legge til rette for økt bruk av gass i Norge. Sammen med Gassco, aktørene på norsk sokkel og industrielle aktører vurdere ilandsføringsløsninger og industriell bruk av gass når dette er et alternativ. Hindre at bruk av gass til energiformål utkonkurrerer mer miljøvennlige alternativer
- bidra til fortsatt internasjonalisering av oljevirksomheten og leverandørindustrien
- intensivere arbeidet med å være et foregangsland for internasjonal aksept for CCS som et nødvendig klimapolitisk virkemiddel

- avvente bygging av fangstanlegget på Kårstø inntil en har et klarere bilde av driftssituasjonen. Gassco og Gassnova skal frem til februar 2010 gjennomføre en utredning av integrasjon mellom gassprosesseringsanlegget og gasskraftverket med CO₂-fangstanlegg på Kårstø. Utredningen vil danne grunnlaget for videre vurderinger av en integrasjonsløsning på Kårstø
- at alle nye gasskraftkonsesjoner skal basere seg på rensing og deponering av CO₂ ved oppstart
- fortsette arbeidet med å gjennomføre fullskala rensing av kraftvarmeverket på Mongstad
- sikre fortsatt sterkt statlig eierskap til petroleumsressursene gjennom Statens direkte økonomiske engasjement (SDØE). SDØE må også i framtiden kunne ta andeler på norsk sokkel og SDØEs samlede eierskap skal opprettholdes på dagens nivå
- intensivere arbeidet med utslippsfri kraft. Med bakgrunn i tekniske, økonomiske og forsyningsmessige forhold skal kraft fra land/utslippsfri kraft vurderes ved nye utbygginger og større utviklingsprosjekter
- ikke åpne for petroleumsaktivitet utenfor Lofoten og Vesterålen (Nordland VI og VII og Troms II) i denne stortingsperioden. Regjeringen vil ta stilling til hvorvidt det skal gjennomføres en konsekvensutredning for petroleumsvirksomhet i forbindelse med revideringen av Forvaltningsplanen i 2010

KAPITTEL 14: KULTURPOLITIKK

Et kulturløft for hele landet

Gode kulturopplevelser gir livskvalitet, inspirasjon, refleksjon og skaper samhørighet. Et godt kulturtilbud skaper attraktive lokalsamfunn og virker forebyggende. Derfor har regjeringen som mål å gi alle tilgang til kunst- og kulturopplevelser gjennom hele livet, samtidig som at alle skal ha muligheten til å uttrykke seg gjennom kunst og kultur uavhengig av geografi eller sosiale skillelinjer. Kunst og kulturlivet skal gjenspeile mangfoldet i det norske samfunnet.

Regjeringen vil oppfylle Kulturløftet, noe som innebærer at 1 prosent av statsbudsjettet skal gå til kultur innen 2014. Økningen skal komme alle kunstformer og sjangre til del, og det skal tilstrebes en jevnere fylkesvis fordeling av kulturmidlene.

De tre regjeringspartiene har i fellesskap utarbeidet Kulturløftet II, som inneholder 17 punkter med målsettinger for vår kulturpolitikk fram mot 2014. Disse målsettingene strekker seg lengre enn denne regjeringsperioden, og ligger til grunn for regjeringens kulturpolitikk framover.

Det skal gjennomføres et kulturskoleløft slik at alle barn som ønsker det får et kulturskoletilbud av god kvalitet til en rimelig pris, jfr. Kulturløftet II. Utvikling av et mer omfattende kulturskoletilbud i tilknytning til SFO/skole skal utredes.

Vi vil bedre kunstnernes levekår, med hovedvekt på inntektsvilkår og velferdsordninger. Regjeringen vil sikre kunstnernes rettigheter til egne åndsverk.

Det skal satses på næringsutvikling innen kulturfeltet og legges til rette for at mer av norsk kultur kan eksporteres til utlandet. Det skal støttes opp om kulturarbeidet i nordområdene.

Regjeringen vil støtte opp under lokal innsats på kulturområdet. Økte bevilgninger til kulturbygg skal sørge for gode kulturarenaer i hele landet.

Regjeringen vil styrke det frivillige kulturlivet.

Flere språk og to norske skriftkulturer gir egne muligheter til kulturell vekst. Regjeringen vil sikre utviklingen av norsk språk, bokmål og nynorsk.

Regjeringen vil:

- at 1 prosent av statsbudsjettet skal gå til kultur innen 2014
- følge opp Kulturløftet II
- gjennomgå hvordan opphavsretten, kunstneres inntekter og rettigheter kan sikres i møte med digital spredning av kunst og kultur
- opprettholde lisensfinansieringen av NRK, og slik legge til rette for at NRK utvikler seg videre som en bred allmennkringkaster med god tilstedeværelse over hele landet
- fremme tiltak som gjør det lettere å bruke nynorsk
- gjennomgå innretningen av pressestøtten for å sikre et mediemangfold, små lokalaviser og kvalitet i mediene

Frivillighet og idrett

Frivillige organisasjoner og idretten er limet i mange lokalsamfunn. Frivilligheten gir folk muligheten til deltakelse samtidig som den er viktig for å få løst mange viktige samfunnsoppgaver, og bidrar blant annet til bedre folkehelse og integrering.

Regjeringen vil trappe opp den årlige momskompensasjonen, og sikre forutsigbare rammebetingelser gjennom Norsk Tipping og grasrotandelen. Regjeringen vil ha en god dialog med idretten om spørsmålet om moms knyttet til idrettsanlegg. Det skal bli enklere for frivillige organisasjoner å skaffe egne inntekter. Regjeringen vil samarbeide med idrettsbevegelsen og andre frivillige organisasjonene om folkehelsearbeid og om inkludering av minoriteter og av barn som har foreldre med lav betalingsevne. Antall frivillighetssentraler skal økes.

Regjeringen vil:

- trappe opp den årlige momskompensasjonen med 1 milliard innen 2014
- sikre gode støtteordninger til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner
- støtte bygging av flere flerbruksanlegg, ballbinger og nærmiljøanlegg
- forenkle og avbyråkratisere samhandlingen mellom det offentlige og frivillig sektor og vri støtten over fra prosjektstøtte til frie midler
- utvide ordningen med frivillighetssentraler

KAPITTEL 15: ET INKLUDERENDE NORGE

Regjeringen vil bekjempe all diskriminering. Alle skal ha muligheten til å utnytte sine evner og leve gode liv uavhengig av kjønn, sosial bakgrunn, religion, seksuell orientering, funksjonsevne eller etnisk bakgrunn. Regjeringen vil vurdere forslaget om en enhetlig lov mot diskriminering, jf NOU 2009:14. Vi vil styrke innsatsen mot hatkriminalitet.

Likestilling mellom kjønnene

Regjeringen fører en politikk som har som mål å gi kvinner og menn samme reelle muligheter. Likestillingsarbeidet må skje både i arbeidslivet og i hjemmet. Regjeringen vil legge til rette for at kvinner som ønsker det skal kunne delta i større grad i næringsliv, arbeidsliv og politikk. Samtidig vil vi arbeide for at menn i større grad kan bruke tid hjemme og med sine barn, slik de fleste ønsker.

Regjeringen viser til at den norske lønnsfastsettelsesmodellen er en viktig pilar for velferdssamfunnet. En koordinert lønnsdannelse, der tariffområdene i konkurranseutsatt sektor forhandler først, skal bidra til at lønnsutviklingen holdes innenfor rammer som sikrer en tilstrekkelig størrelse på konkurranseutsatt virksomhet over tid. Det inntektspolitiske samarbeidet har over tid bidratt til en omstillingsdyktig økonomi, begrensede lønnsforskjeller, heving av inntektene til lavlønsgrupper og lavere ledighet enn i de fleste andre OECD-land. Også framover vil dette være sentrale mål for det inntektspolitiske samarbeidet.

I tillegg er likelønn og utjevning av lønnsforskjeller viktige mål for inntektspolitikken. For å oppnå resultater på dette området må partene i arbeidslivet komme til enighet om hvilke yrkesgrupper som skal prioriteres, og det må være enighet om at nye relative lønnsforhold ikke skal utløse kompensasjonskrav fra andre grupper.

På dette grunnlag er regjeringen beredt til å gå inn i en dialog med partene om likelønn. Regjeringen vil be partene avklare om det er grunnlag for et særskilt likelønnsloft i offentlig sektor, samt utarbeide et forslag til hvilke grupper som skal omfattes av dette. Videre må partene utforme nødvendige og tilstrekkelige mekanismer for å oppnå en varig utjamning og for at en slik utjamning kan skje innenfor ansvarlige rammer i det enkelte lønnsoppgjør slik at det norske systemet for lønnsdannelse ikke svekkes. Regjeringen legger videre til grunn at partene gir likelønns spørsmålet det nødvendige fokus i de kommende tarifforhandlingene også i privat sektor.

Avhengig av hvor langt partene har kommet i dette arbeidet er regjeringen innstilt på å gå inn i en nærmere dialog om likelønnsspørsmålet allerede i forbindelse med tariffoppgjøret 2010.

Regjeringen vil:

- gjennomføre en utredning som skal se på norsk likestillingspolitikk med utgangspunkt i livsløp, etnisitet og klasse
- videreføre og forsterke innsatsen mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse
- utarbeide hjelpetiltak som gir kvinner muligheten til å komme seg ut av prostitusjon vurdere bedre støttetiltak for prostituerte og eks-prostituerte

Tilgjengelighet og deltakelse

Regjeringen vil arbeide for å fremme deltakelse og likestilling for personer med nedsatt funksjonsevne. Fravær av tilgjengelighet, også til varer og tjenester, er diskriminering. Tiltak som bidrar til høyere yrkesdeltakelse og utdanning for mennesker med nedsatt funksjonsevne skal prioriteres.

Regjeringen har en visjon om at Norge skal være universelt utformet i 2025. Ved å legge universell utforming til grunn for samfunnsutviklingen gir dette bedre og mer likestilte omgivelser for personer med nedsatt funksjonsevne. Videre medfører det samfunnskvaliteter som er positive for alle innbyggere og for Norge som samfunn. Vi vil først prioritere tiltak innenfor samferdsel og undervisningsbygg.

Regjeringen vil:

- følge opp regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009-2013
- legge frem tiltak for å bedre tilgangen til utdanning og yrkesliv for mennesker med nedsatt funksjonsevne
- utvide tilbudet med brukerstyrt personlig assistent
- gjennomgå den vedtatte handlingsplanen for familier med barn med funksjonshemming, og legge til rette for avlastning og bistand til familier med barn med store funksjonshemminger

Homofiles livssituasjon

Regjeringen vil aktivt motarbeide diskriminering av homofile, lesbiske, bifile og transpersoner. Vi vil særlig satse på å bedre livssituasjonen for homofile og

lesbiske i ulike livsfaser og som er i miljøer der det fortsatt er en utfordring å stå fram med sin legning. Barn og unge må få vokse opp i fordomsfrie miljøer der ingen føler seg truet, latterliggjort eller usynliggjort på grunnlag av sin seksuelle orientering.

Regjeringen vil:

- videreføre arbeidet i handlingsplanen ”Bedre livskvalitet for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner 2009-2012”

Urfolk og nasjonale minoriteter

Samene er et urfolk med folkerettslig krav på kulturvern og utvikling. Regjeringen ønsker å vitalisere samisk språk, kultur og nærings- og samfunnsliv, og vil støtte opp om samenes muligheter til å fungere som ett folk på tvers av landegrensene.

Regjeringen ønsker å bidra til gode rammevilkår både for tradisjonelle næringer og moderne arbeidsplasser knyttet til kultur og teknologi i samiske bosettingsområder. Regjeringen vil styrke arbeidet for de samiske språkene i Norge, særlig gjennom å styrke Sametingets og kommunenes ansvar. Regjeringen vil ha et opplæringsystem som ivaretar samenes særskilte behov. Sametinget må ha innflytelse på saksområder som er viktige for samene.

Regjeringen vil legge vilkårene til rette for at de nasjonale minoritetene (jøder, kvener, rom, romanifolket/tatere og skogfinner) kan ivareta og videreutvikle egen kultur, språk og identitet.

Regjeringen vil:

- følge opp handlingsplanen for samiske språk og stortingsmeldingen om samepolitikken
- vurdere å åpne opp for at skoleelever i de samiske områdene skal kunne velge samisk i stedet for sidemål, og arbeide for at det utdannes flere samiske lærere, førskolelærere og helse- og sosialarbeidere
- sikre landsdekkende samiske aviser og styrke samisk kulturliv ved å øke bevilgningene til Sametinget
- satse på samisk forskning og forskning om samiske forhold
- arbeide videre med Samerettsutvalget sør for Finnmark og Kystfiskeutvalget
- støtte tiltak som setter fokus på nasjonale minoriteters språk, kultur og kulturhistorie

- følge opp handlingsplanen for å bedre levekårene for rom i Oslo

KAPITTEL 16: MER TRYGGHET – MINDRE KRIMINALITET

Kriminalitet skaper utrygghet. Å sørge for trygghet i samfunnet er et velferdsspørsmål, og et stort offentlig ansvar. Forbrytelser skal oppklares raskt og lovbrytere straffes og rehabiliteres. Ofre for alvorlig kriminalitet og pårørende må ivaretas. Regjeringen vil føre en helhetlig kriminalpolitikk for å forebygge bedre, oppklare mer og reagere og rehabiliterer mer effektivt. Vi vil følge opp forebyggingsstrategien: Fellesskap – trygghet – utjevning, videreutvikle politirådene og etablere målekriterier for forebyggende arbeid.

Regjeringen vil fortsette styrkingen av politiets budsjetter og bemanning. En fortsatt satsing på høye opptak ved politiutdanningen, flere sivilt ansatte i politi- og lensmannsetaten og en aktiv seniorpolitikk skal sikre økt politibemanning. Vi vil frigjøre politiutdannet personell til å skape trygghet for publikum lokalt. Vi vil sikre raskere responstid over hele landet ved styrket vaksamarbeid, flere patruljer og mer tilgjengelig og operativ politiinnsats. Vi vil opprettholde en desentralisert politistruktur.

Den kommende fireårsperioden vil vi gjennomføre et arbeid for å få mer politikraft fram mot 2020 ut av de til enhver tid tilgjengelige ressurser. Dette arbeidet vil bygge på en driftsanalyse av politi- og lensmannsetaten, en kriminalitetsstudie for en faktabasert og kunnskapsstyrt kriminalpolitikk og fortsatt satsing på kompetanse, tilsyn og kontroll, utstyr, IKT, og metoder.

Regjeringen vil rette fokus mot bedre innhold i soningen, slik at vi kan øke tryggheten hos folk og gi flere straffedømte en ny mulighet i livet. Tiltak for bolig, arbeid, utdanning, rusmestring og nettverk kan redusere tilbakefall og gjengangerkriminalitet. Det skal gjennomføres en evaluering av effektive tiltak for redusert tilbakefall.

Regjeringen vil ha en kompetanse- og bemanningsgjennomgang i kriminalomsorgen for å bedre straffens innhold. Regjeringen vil styrke innsatsen for å løse konflikter tidlig, ha økt bruk av rettsmekling og styrke Konfliktrådene.

Vi vil fortsette, forsterke og forbedre innsatsen mot volden som rammer kvinner og barn. Vold i nære relasjoner er svært alvorlig kriminalitet, og et stort og omfattende kriminalitetsproblem. Regjeringen vil følge opp Voldtekstutvalgets rapport *Fra ord til handling*, og videreføre innsatsen mot menneskehandel. Regjeringen vil i det videre arbeidet fokusere på kompetanse, beskyttelse, sivile spor, helse og behandling hos alle aktørene i arbeidet for å bekjempe vold i nære relasjoner.

Regjeringen vil sikre en bedre koordinering av hjelpeapparatet slik at ofre for alvorlig kriminalitet får den hjelpen de trenger. Kunnskap om vold og overgrep må bli en del av pensum for relevante yrkesgrupper. Arbeidet med å beskytte barn skal gis høy prioritet, dette gjelder også når barn er vitner til vold og overgrep.

Regjeringen vil:

- arbeide for å få mer politikraft ut av de tilgjengelige ressursene og øke politibemanningen
- sikre fortsatt høyt opptak av politistudenter, og fortsette arbeidet med å rekruttere flere kvinner og søkere med minoritetsbakgrunn
- igangsette arbeid med nye lokaler i Oslo for politihøgskolen, og etablere ny politiutdanning utenfor Oslo
- klargjøre regelverket for å sikre at meldeplikten om bekymringer knyttet til vold og overgrep mot barn blir benyttet
- evaluere virkningene av lovforbudet mot kjøp av seksuelle tjenester med tanke på å utforme gode og målrettede tiltak for å hjelpe prostituerte ut av prostitusjon
- opprettholde en desentralisert politistruktur, styrke lensmannskontorene, og ha flere politiposter og mindre administrasjon ved en ny organisering i politidistriktene for å få et mer synlig og tilgjengelig politi
- styrke deltakelsen i internasjonalt politisamarbeid og etablere en innsatsstyrke mot internasjonal organisert kriminalitet for styrket samarbeid og samordning på tvers av politidistrikter og særorganer
- fortsette arbeidet med DNA-reformen
- gi bedre oppfølging til ofre for vold og alvorlig kriminalitet
- at politiet skal ta i bruk registreringsverktøy for vurdering av voldsutsatthet slik at nødvendig beskyttelsestiltak blir satt i verk
- styrke innholdet i soningen og styrke tilbakeføringsarbeidet for å få en helhetlig oppfølging av straffedømte
- gjennomføre en rettshjelpsreform i tråd med St.meld. nr. 26 (2008-2009) som gir raskere og bedre rettshjelp til flere
- utvide ordningen med hurtigbehandling, slik at utlendinger som begår kriminalitet pågripes, pådømmes og sendes ut av landet så raskt som mulig. Ved tilslutning til EUs soningsoverføringsavtale og flere bilaterale avtaler skal flere utenlandske kriminelle sone i hjemlandet
- øke antallet uttransporteringer på utlendingsfeltet og styrke grensenære kontroller for å bekjempe kriminalitet
- opprettholde en desentralisert domstolsstruktur

- fortsette arbeidet for mer effektive, tilgjengelige og moderne domstoler, og sikre raskere saksbehandling med mer bruk av video- og fjernteknologi og fortsatt fornyingsarbeid
- opprettholde styrkingen av jordskifterettene og gjennomføre tiltak for økt rekruttering

Samfunnssikkerhet og beredskap

Moderne samfunn er sårbare. Klimaendringene vil være en økende utfordring for samfunnet i en sikkerhets- og beredskapssammenheng, særlig i nordområdene. For å bedre samfunnets samlede beredskap mot tilsiktede og utilsiktede hendelser er det av avgjørende betydning å styrke beredskapen og håndteringsevnen i tråd med St.meld. nr. 22 (2007-2008)

Samfunnssikkerhetsmeldingen *Samvirke og samordning*. Samvirkeprinsippet som den norske redningstjenesten er tuftet på gir et godt grunnlag for å skape mer trygghet langs kysten og på fjellet. Vi vil videreføre arbeidet med å avklare ansvarsforhold, gråsoner og fortsatt satse på øvelser på alle nivåer i offentlig forvaltning, og fortsatt styrke de frivillige i redningstjenesten.

Regjeringen vil:

- videreføre det vedtatte arbeidet med nytt nødnett for beredskapsstatene
- satse på brannforebyggende arbeid, samt bedre beredskap og håndteringsevne
- fortsette satsingen på redningstjenesten og redningshelikoptre

KAPITTEL 17: INNVANDRING OG INTEGRERING

Regjeringen vil føre en helhetlig innvandrings- og flyktningpolitikk forankret i Norges internasjonale forpliktelser. Regjeringen vil ha en balansert og kontrollert innvandring og en konsekvent asylpolitikk.

Arbeidsinnvandring

Regjeringen vil føre en arbeidsinnvandringspolitikk som er brukervennlig, oversiktlig og forutsigbar, med bedre og mer helhetlig informasjon og raskere saksbehandlingstid. Arbeidsinnvandringspolitikken skal legge til rette for at bedrifter og virksomheter kan rekruttere nødvendig kvalifisert arbeidskraft fra utlandet på en enkel og effektiv måte. Dette skal bidra til å sikre god tilgang på arbeidskraft. Norske bedrifter og virksomheter skal kunne tiltrekke seg personer med relevant kompetanse fra utlandet.

Regjeringen er positiv til den nye arbeidskraftinnvandringen som kommer som en følge av EU-utvidelsen. Arbeidsinnvandrere i Norge skal ha samme lønns- og arbeidsvilkår som norske arbeidstakere, og skal informeres om sine plikter og rettigheter. Regjeringen vil sørge for at au-pair-ordningen bidrar til kulturutveksling, og ikke bidrar til sosial dumping av arbeidskraft.

Flyktning- og asylpolitikk

Regjeringen vil føre en konsekvent, rettferdig og rettsikker flyktning- og asylpolitikk. Vi bygger vår flyktning- og asylpolitikk på internasjonale konvensjoner.

Internasjonalt samarbeid, ansvarsfordeling og bistand til land i konflikt er derfor viktig. Regjeringen vil være med og ta et internasjonalt ansvar for å bekjempe årsakene til at mennesker må flykte, og bidra til å beskytte flyktninger fra ytterligere nedverdiggelse og nød. Den internasjonale innsatsen for å hjelpe flest mulig i nærheten av deres hjem må styrkes. Det er en fordel for alle hvis færre føler seg tvunget til å reise på grunn av konflikt, krig og fattigdom.

UNHCRs anbefalinger skal veie tungt ved norske myndigheters vurderinger, men norske myndigheter foretar også en selvstendig vurdering. Etablering av praksis i strid med UNHCRs anbefalinger om beskyttelse skal som hovedregel prøves i stornemnd med mindre praksis følger av instruks fra AID til UDI.

Regjeringen vil styrke arbeidet med å avklare identiteten til utlendinger som kommer til eller oppholder seg i Norge. Personer som ikke fyller vilkårene for opphold skal sendes raskt ut av Norge, og regjeringen vil styrke returarbeidet. Asylsøkere som har hatt opphold i andre land som er med i Dublin-samarbeidet, skal i all hovedsak returneres dit når dette følger av Dublin-regelverket. Som i alle saker vil det være en forutsetning at en retur ikke er i strid med vernet mot forfølgelse eller umenneskelig behandling.

Regjeringen vil redusere antallet personer uten behov for beskyttelse som søker asyl i Norge, og vil løpende vurdere behov for nye tiltak for å oppnå dette. Regjeringen vil arbeide for at Norge aktivt støtter og deltar i internasjonalt arbeid som understøtter en bedre ansvarsfordeling og sikrer likebehandling og felles minstestandarder i de ulike landene.

Norge vil ta sin del av ansvaret for flyktninger som trenger beskyttelse. Samtidig er regjeringen opptatt av at Norge ikke skal motta en uforholdsmessig stor andel av de asylsøkerne som kommer til Europa.

Norsk praksis skal i hovedtrekk samsvare med praksis i andre sammenlignbare land. Regjeringen vil også aktivt iverksette tiltak for å begrense antallet personer som oppholder seg illegalt i Norge.

Regjeringen vil se nærmere på muligheten til å effektivisere den samlede utlendingsforvaltningen. Regjeringen vil med bakgrunn i anbefalingene fra det offentlige utvalget som er nedsatt, vurdere hvordan klagesaksbehandlingen bør organiseres for best å ivareta muligheten for politisk styring, rettssikkerhet, effektiv saksbehandling, samt legitimitet. Regjeringen vil be utvalget om å forsere arbeidet med en del-utredning vedrørende utøvelse av instruksjonsmyndighet.

Regjeringen vil:

- øke antallet kvoteflyktninger når antallet asylsøkere går betydelig ned. Regjeringens mål er å øke antallet kvoteflyktninger til minst 1500
- på bakgrunn av det offentlig nedsatte utvalgets anbefalinger vurdere mottakssystemet og tilbudet om innkvartering og tjenester til asylsøkere
- i større grad benytte adgangen til å frihetsberøve utlendinger som er i en utsendelsesprosess der det foreligger unndragelsesfare eller uavklart identitet, og vil åpne for at det også kan benyttes frihetsberøvelse ved rettens kjennelse i utsendelsesprosessen overfor personer som begår kriminelle handlinger og personer som utgjør en trussel mot grunnleggende nasjonale interesser
- vil vurdere dagens adgang til å fremme omgjøringsbegjæring

- utvide bruken av meldeplikt og pålegg om bestemt bosted blant annet overfor asylsøkere som ikke medvirker til sakens opplysning eller begår kriminalitet
- opprette et nasjonalt identitets- og dokumentasjonssenter (NID)
- gjennomføre opptak av biometriske kjennetegn i visumsakene
- legge til rette for økt deltakelse og arbeidsrettet aktivitet og plikt til aktivitet for asylsøkerne på asylmottak
- fortsette arbeidet for å beskytte og yte bistand til ofre for menneskehandel. arbeide for større internasjonal innsats for internt fordrevne flyktninger
- styrke saksbehandlingsskapasiteten og redusere saksbehandlingstiden i UDI
- bedre samarbeidet med kommunene om etablering av asylmottak
- sikre raskere bosetting av flyktninger som har fått oppholdstillatelse i kommune
- at flere med avslag bare skal gis tilbud om å bo i ventemottak fram til uttransportering kan gjennomføres. Regjeringen vil også vurdere returfremmende tiltak for barnefamilier
- redusere antallet personer uten behov for beskyttelse som søker asyl i Norge, og løpende vurdere behov for nye tiltak for å oppnå dette
- intensivere arbeidet med å få på plass gode returavtaler, føre en samlet og enhetlig returpolitikk og bruke bistands- og utviklingspolitikk til å understøtte arbeidet med å få til retur og reintegrering av personer uten lovlig opphold i Norge
- heve terskelen for oppholdstillatelse på humanitært grunnlag
- innføre et generelt krav om fire års arbeid – og eller utdanning som vilkår for familieetablering
- støtte FNs høykommissær for flyktningers arbeid for å sikre og fremme flytningers rettigheter

Enslige mindreårige asylsøkere

Enslige mindreårige asylsøkere som kommer alene til landet er en særskilt sårbar gruppe. Regjeringen vil at barn i asylmottak og omsorgssentre skal få en god barnefaglig oppfølging, samt aktivitets- og opplæringstilbud. Barn som kommer alene skal få rask behandling av søknaden sin for rask retur til opprinnelseslandet eller bosetting i kommunene.

Regjeringen har som mål å gjennomføre overføring av omsorgsansvaret for enslige mindreårige asylsøkere mellom 15 og 18 år til barnevernet, men anser at ressursituasjonen i barnevernet tilsier at dette ikke blir mulig i kommende fireårsperiode.

Regjeringen vil:

- etablere omsorgs- og utdanningstilbud for enslige mindreårige asylsøkere i deres opprinnelsesland
- arbeide for at barn i mottak eller omsorgssentre får en god barnefaglig oppfølging
- bidra til nok verger til enslige mindreårige asylsøkere
- arbeide for rask bosetting i kommunene av enslige mindreårige asylsøkere

Et inkluderende Norge

Gjennom innvandringen til Norge har befolkningen blitt mer sammensatt. Dette er grunnleggende positivt. Regjeringen ønsker å bidra til at Norge er et inkluderende samfunn.

Velferdssamfunnet i Norge bygger på solidaritet, og på vilje til å yte og dele. Tillit til samfunnets institusjoner og innbyggerne imellom er en nødvendig forutsetning for dette samfunnet. Alle plikter å slutte opp om samfunnets lover og respektere demokratiske grunnverdier. En sterk velferdsstat bidrar til god integrering. Barnehageplass til alle, en god offentlig fellesskole, trygge helse og omsorgstilbud, en sosial boligpolitikk og en mangfoldig kultursatsning er derfor viktig for å lykkes i integreringsarbeidet.

Økt internasjonal mobilitet stiller det norske samfunnet overfor nye utfordringer. Regjeringen vil forhindre at det utvikler seg et klasseslett samfunn hvor personer med innvandrerbakgrunn har dårligere levekår og lavere samfunnsdeltakelse enn resten av befolkningen. Arbeid gir den enkelte økonomisk selvstendighet og er det viktigste virkemidlet for å motvirke fattigdom, for å utjevne sosiale forskjeller og for å oppnå likestilling mellom kvinner og menn. Særlig er det viktig at flere kvinner med innvandrerbakgrunn får mulighet til deltakelse i arbeidslivet.

Regjeringen vil vurdere tiltak for å hindre at så mange gutter med minoritetsbakgrunn faller ut av utdanningssystemet.

Innvandrere kommer til Norge med svært ulik bakgrunn og kompetanse, og ulike forutsetninger og behov. Rask bosetting av flyktninger i kommunene er viktig, og god integrering i lokalsamfunnet er av avgjørende betydning. Regjeringen vil stimulere idrettsorganisasjoner og andre frivillige organisasjoner til aktivt arbeide for å inkludere personer med innvandrerbakgrunn.

Barn og unge med innvandrerbakgrunn må få et godt grunnlag for å kunne delta i samfunnet og ta selvstendige valg.

Regjeringen vil:

- arbeide for økt sysselsetting og lavere ledighet blant innvandrerbefolkningen. Vi vil ha særlig fokus på enkelte grupper av kvinner med lav sysselsetting
- sikre god gjennomføring og kvalitet i introduksjonsprogrammet og sikre god overgang til opplæring eller arbeid
- øke rett og plikt til norskopplæring fra 300 til 600 timer, samt innføre obligatorisk avsluttende prøve i norsk
- innføre krav for alle med plikt til norskopplæring om å ha bestått norskprøve eller statsborgerskapsprøve for å kunne få norsk statsborgerskap
- vurdere tiltak som kan føre til raskere bosetting av personer som har fått opphold i Norge
- arbeide mot diskriminering og for en inkluderende rekrutteringspolitikk, blant annet i samarbeid med arbeidslivets parter, slik at innvandreres kompetanse kommer til nytte i det norske samfunnet på alle nivåer i arbeidslivet
- vurdere endringer i integreringspolitikken på bakgrunn av det statlige utvalget som ser på sammenhengen mellom inn- og utvandring og utvikling av våre velferdsordninger
- vurdere endringer i språkopplæringen for minoriteter på bakgrunn av anbefalinger fra det offentlige utvalget som er oppnevnt
- gi flere mulighet til morsmålsopplæring. I en globalisert verden er tospråklighet en ressurs
- bedre samordningen av arbeidet for å følge opp norske barn i utlandet
- vurdere utvidelse av den statlige ordningen med at der hvor det finnes kvalifiserte søkere med minoritetsbakgrunn, skal minst en innkalles til intervju, til også å omfatte kommunale og fylkeskommunale stillinger
- gjøre det enklere å få godkjent utdanning og relevant arbeidserfaring fra utlandet
- nedsette et offentlig utvalg som skal se på muligheter og utfordringer i et flerkulturelt Norge og med bakgrunn i dette foreslå prinsipper og tiltak for inkluderings og integreringsarbeidet

KAPITTEL 18: KIRKE-, RELIGIONS- OG LIVSSYNSPOLITIKK

Trosfrihet og religionsfrihet er grunnleggende verdier som samfunn og lovverk må styrke og beskytte. Alle har rett til å praktisere religion og livssyn etter eget ønske, og alle religioner og livssyn skal ha rett til likeverdig statlig finansiering.

Regjeringen vil legge til rette for og bidra økonomisk til et mangfold av religions- og livssynsutøvelse i Norge. Religionsmangfoldet beriker samfunnet og stiller oss overfor nye utfordringer. Åpen samtale, samarbeid og samhandling mellom tros- og livssynssamfunnene lokalt og nasjonalt fremmer gjensidig forståelse og bidrar til respekt både for ulikheter og for de felles verdier samfunnet skal bygge på. Det må legges til rette for gode praktiske løsninger som ivaretar innbyggernes ulike behov i et livssynsmessig mangfoldig samfunn i skolen, på arbeidsplassene, ved markering av familiebegivenheter, livsfaser og høytider. Tros- og livssynssamfunn skal kunne møte mennesker ved livets ulike milepæler og være en samlende faktor når glede og sorg skal markeres på nasjonalt og lokalt plan.

Vi vil legge til rette for at Den norske kirke fortsatt kan være en åpen og inkluderende folkekirke med plass for ulike religiøse behov og ulike teologiske retninger, og med bred forankring blant medlemmene. Regjeringen vil følge opp kirkeforliket av 10. april 2008, inkludert demokratireformen.

Regjeringen vil:

- følge opp kirkeforliket
- sammen med kirkens organisasjoner gjennomgå og forbedre valgordningen for Kirkevalget og medlemsregisteret
- videreføre trosopplæringsreformen
- øke tallet på preste- og diakonsstillinger
- legge til rette for flere kvinnelige sokneprester, proster og biskoper
- legge fram en sak om tros- og livssynspolitikken i dialog med tros- og livssynssamfunnene med sikte på å skape en samlet politikk for området
- bidra til flere livssynsnøytrale seremonilokaler
- sikre at utenlandske forkynnere som har arbeid av varig karakter i trossamfunn skal gjennomgå opplæring i norsk språk og om det norske samfunnet

